

DOBOZI ESZTER Túl a rákbarakkon

Angelika naplójából

3. rész

II.

Voltam már így. Ismerős nekem ez az állapot. Ez az elzártág és visszavonultság. A világból való kiesettség. Akár Cákon töltött napjaim huszonöt vagy harminc éve. Vagy a sarkkör közelében abban a parányi norvég faluban. Mint a világ végén. Sokat olvastam mindkét helyen nagy magányomban. Fönn, északon az anyanyelvemen is sikerült olyannyira kívül kerülnöm, hogy a könyv szövegét, amelyet akkoriban olvastam, alig tudtam fölfogni. Ismerem tehát az ilyen határszituációknak nevezhető helyzeteket, de ez a mostani mindent fölülmúl. Ide, erre a helyre, ahol most vagyok, nem jókedvemből jöttem, nem is csak azért, hogy legyek valahol. Ez utóbbi szempont akkoriban meghatározta a helyváltoztatásaimat. Most azonban próbálom magamban úgy rendezni saját helyzetemről való gondolkodásomat, hogy ez is csak egy olyan tartózkodás legyen, amely alatt az ember elnyúl egy ágyon, olvas, filmet néz. Elüti az időt. Amikor már tudtam, hogy elkerülhetetlen, ami elkerülhetetlen, elhatároztam, hogy megpróbálok mindenben kívül maradni. Véghez viszik velem, amit véghez visznek, de nem szabad, hogy ez egészen mélyen megérintsen. Vajon képes leszek-e ezt a kettőslelkűséget megőrizni? Itt is vagyok, meg nem is vagyok. Velem történik, ami történik, és mégsem velem. Ámbár az emberrel – úgy tetszik – csak az történik, amit valahol, valamikor már sejtett. Érzett az idegeiben. Vagy amitől oly nagyon borzongott, hogy egyszer bekövetkezik. Hát bekövetkezett. Egész felnőtt életemben ettől féltem. Irtóztam. Iszonyodtam. Ez ellen tiltakoztam a végsőkig. Azzal is, hogy nem vettem tudomásul, amit pedig tudomásul kellett volna venni. Hanyagul és lezseren azt mondtam és gondoltam, jöjjön, aminek jönnie kell. Ha a végnek kell jönnie, hát legyen vége. Most mégis itt vagyok. Tegyük csak velem, amit olyan nagyon akarnak. Rá fognak jönni, hogy nem az van bennem, amit várnak. Amit hisznek. Ki fog derülni, hogy vaklárma volt az egész. Ők miért ne tévedhetnének? Most már abban is biztos vagyok, hogy a jövőben nem fogom engedni, hogy a dolgok csak úgy megtörténjenek velem. Kezembe veszem a sorsomat. Nem fogok sodródni. Nem szabad, hogy ez még egyszer előforduljon velem. Hinnem kell, hogy az ember a tudatával irá-

nyíthatja a teste működését. Balga hit? Sikerülnie kell. Egyébként félelmetes és megrendítő, hogy mennyire tudjuk, sejtjük, milyen stációkon kell keresztülvánszornunk. Megéreztem azt is, ami 2000-ben bekövetkezett. Azt is, ami előtt most állok. Alighanem ok-okozati viszony van a két eset között. Sok mást is előre láttam, ami eljött, beváltódott. Olykor olyan vágyakat táplálunk magunkban, amelyek eleve reménytelenségre ítéltetnek. Ezzel tisztában is vagyunk, mégis hajszolódunk, gyötörjük magunkat az elérhetetlenért.

Feldmár András pszichiáter azt mondja, a betegség sok esetben regresszió. Így regrediál az ember. Így idéz elő gyermeki állapotokat, hogy újra megkaphassa a világtól, amire szüksége van. Erről érdemes lesz még gondolkodni. Az ember saját maga számára is tartogat meglepetéseket. Nem gondoltam én sem, hogy a környezetem még én fogom vigasztalni. Akkorra már kisértam magamból mindent, amit lehetett. Mikor még senki sem tudta, én sem, hogy milyen nagy a baj. Állítólag nagy a baj. Mert még mindig távol tartom magamtól ennek tényét. Mintha az egész csak tévedés volna.

Azt hittem, sokkal nagyobb megpróbáltatás lesz a mindennap használt ékszereket lefejtteni magamról s ott-hon hagyni. A halottról szokás leszedni mindent, amit nem akarnak vele együtt eltemetni. Egy könny nélkül megcselekedtem, amit meg kellett cselekedni. Egyedül anyámmal történt búcsútelefonom végződött elgyengüléssel. Mert ő elsírta magát, így én is. Talán most kerülnünk hosszú idő után közel egymáshoz. Elmesélte az ő legutóbbi operációját. Nem tudom, miért gondolja, hogy türelmetlen vagyok. Ne legyek makacs, azt mondja. Öt hónapja tűröm ezt a borzalmat. Azt nem mondhatnám, hogy szó nélkül, méltatlankodás nélkül, de mégiscsak ellátom a munkámat, a háztartást, vállalom, amit eddig is vállaltam. Csak több pihenést beiktatva. Kissé önzőbb módon élek. Anyám intelme mindenestre azt a következtetést engedi meg, hogy szegény szüleim fölöttébb akarnoknak ismernek. Az igaz, hogy önként sosem hajtottam igába a fejem. Most is csak azt követhetik el velem, amire mentálisan megértem. Gondolom, az ember így érlelődik meg a végső eltávozásra is.

Milyen igaza volt Bertának! Valóban élmény végigszemlélni, hogy a halálos vagy annak tetsző fenyegetés árnyékában hogyan változnak meg az emberi kapcsolatok. Milyen fejlődésen mennek keresztül. Milyen sok szeretet, odaadás és jóság, figyelmesség van az emberekben! Még a vérvevő egészségügyi alkalmazottban is. Akit sosem láttam azelőtt. A férjemmel óriási utat tetünk meg ez alatt a közel fél év alatt. Akik évtizedek óta együtt éltek az életüket, azok sem gondolhatják, hogy még mindig van, ami felfedezetlen a másokban. Én is

azt hittem, hogy már mindent tudunk egymásról. Hogy az eddigieknél közelebb és belülebb már nem lehetünk a másik személyén. Az elmúlt napokban kellett rádöbbenem, hogy a fegyelmezettsége mögött micsoda érzelmi viharok, milyen lelki mélységek rejlenek. Gondolhattam volna pedig. Hiszen azt mindig is tudtam, hogy hallatlan finom és nemes anyagból van szöve egész lénye. A bevonulásom előtti utolsó esténk pedig elmondhatatlan. Szép volt és borzongató. De nem a hüvösség és fájdalom, hanem az érzelmek és a szenvedélyek mélységének borzongató voltaival. Ám ez megint csak az a téma, amelyről szívesebben olvasnék, mintsem hogy beszéljek. Lejegyezni pedig végképp lehetetlennek tűnik számomra. Mostanában olvasmányaim között sem akadt olyan élmény, amely a magam közeli emlékeihez fogható volna. Talán csak tizenéves korom első feléből maradt meg néhány olyan – az áhítat és a kíváncsiság keverékéből előálló – hangulat, amelyet akkori XIX. századból származó olvasmányaim egyikéből-másikából ismerek. A jelenkori irodalom, de az elmúlt század második fele is fehér folt előttem. Sejtlemem sincs, a mostaniaknál hol lelhetném meg azt az élményt, amelyet keresek.

Mit is kell nekem másként tennem, mint eddig? Mindenekelőtt egyedül a saját belső elvárásaimnak kell megfelelnem. S ezt a belső elvárást is alacsonyabb fokozatra kell állítani. Nem akarok megfelelni már senkinek.

El kell engednem a gyermekeimet. Nemcsak értelmileg, az ösztöneimnek is tudomásul kell venniük, hogy felnőttek. Hogy ők már a saját útjukat járják, e tényt a javamra kell váltani, nem elsorvadni tőle.

És mindennap kell beszélgetés. Le kell vetköznöm azt a bizalmatlanságot, amit az elmúlt másfél évtized lerakódott bennem. Meg kell osztani a környezetemmel, amit csak lehet. Nem kell mindent magamnak hordoznom. Vallásomnál fogva sajnos még gyónnom sem lehet. Nem is tudnék. De egyetlen ember árulása miatt nem veszíthetem el a többieket is. El kell engedni ezt a fájdalmat, ahogyan a pszichológusok, természetgyógyászok mondják. Nem szabad az elzárkózás politikáját tovább folytatnom. Bár azt továbbra is vallom, tilos a barátságainkat túlzottan megterhelni a gondjainkkal.

Talán nekem is rendszeresen kell járnom pszichológushoz. Akkor is, ha rendbe jövök. Mit tegyek még? Ilyen lékúrárt, mint amelyet a műtétemre készülve tartottam, ezután is be kell iktatni az életembe.

Meg kell terveznem a további pályámat. Módosítással vagy anélkül. Annyi biztos, hogy visszafelé nem szabad lépdelni, de az előre vivő utakat igenis meg kell keresni.

A jövőben ki kell harcolni a pihenéseket. Meg kell adni a testnek, amire szüksége van. S a léleknek is. Alkalmazni fogom a nemrég tanult eljárásokat. Relaxáció, stb.

Ha csak lehet, a nemkívánatos feladatokat, időtöltéseket el kell háritani. Lelkifurdalás nélkül. Az a baj, hogy ami igazán érdekelt, azzal egész életemben csak lopva, büntudattal, elsietetten, a szabadidő és a pihenés rovására foglalkoztam. Szépreményű pályatársaim el sem tudnák így képzelni az életüket, ahogyan én éltem az enyémet.

A közéletben, azt hittem, teherbíróbb leszek. Bár foglalkoztam a gondolattal, mégsem tudtam felkészülni egészen rá: ha valaki erőt, határozott koncepciót képvisel, azzal szemben szükségszerűen jelentkeznie kell az ellenreakciónak. Ez a hatás–ellenhatás törvénye. Minél nagyobb erővel kíván hatni valaki-valami, annál erősebb ellenállást vált ki.

Valahonnan nyugalmat és derűt kell kölcsönözni, hogy az izgágáknak eszükbe se jusson izgágáskodni. Az izgága, önmagukkal való elégedetlenségüket folyton csak a rajtuk kívül eső világra kivetítő egyedektől ments meg, Uram, engem.

Milyen furcsa, hogy az utolsó, bizonytalan hosszúságú várakozási időben ezekkel az ún. előzményekkel és a továbblépés lehetőségével többet foglalkozom, mint ami jelenleg történik. Pedig az sem kevés.

A tegnapi beérkezésemet is el lehetne – bizony – megsélni. A telefonokat, amelyek mégiscsak megejtődtek. Férjem magába fordulását. Ahogyan ült a hálóban az ágyszélen magába roskadva, amíg a készülődés utolsó fázisain át nem lendültem. Ahogyan kiállt az autóval (mintha elgépiesedtek volna a mozdulatai), míg én kényszeres cselekedeteimet végeztem. Villany, gáz, záruk ellenőrzése. Mégis volt, amit otthon felejtettem. Csilla számát. Nem tudom így felhívni. Még megengedtem magamnak egy visszanézést a szobára, ahol rendszerint sokat üldögélek, dolgozom, ha otthon dolgozom. Azért sem gondolok arra, mi lenne, ha ide nem térhetnék már vissza!

Öt perccel hamarabb érkezünk a megbeszélte időnél. Egy telt doktornő előkerül. Az összes anyagomat elkéri. Nem szeretném mind odaadni, mondom. Nem tudni, miért óvatoskodom. A doktornő némi megütközéssel, talán haraggal válaszol: nem fogja szétnyírni. Ez volt az első státuszjáték. Ő természetszerűleg képviseli a főlényét, amely már a történelem helyszínéből is adódik, no meg abból, hogy a szakmai tudásból fakadó előnyöket ő élvezzi, nem én. Az én ellenkezésem viszont bizonyosan valami halovány emlékeztető arra nézve, hogy még nekem is van akaratom. Nem váltam még egészen tárgygyá. Műszerekkel átvilágítható, széttrancsí-

rozható élettelen anyaggá. Amikor behív vizsgálatra, már sokkal kedvesebb velem a doktornő. Jön velem a férjem is. Végignézi a vizsgálatot. Azt a részét, amely egészen intim, talán csak hallgatja. Úgy emlékszem, mintha diszkréten elfordult volna. Előtte még barkobáztunk kinn a folyosón. Az én kezdeményezésemre. Valamit tenni kell a merev várakozás ellen – gondoltam. Hát játsszunk! Játsoztunk. Nem öt percet töltöttünk a folyosón. Sokkal többet.

– Egy kórházban ez a rend, meg kell várakoztatni a pácienseket. Akkor is, ha nincs különösebb oka – mondja férjem.

Egy „férfi nővér” (egyre több nem női ápolóval találkozom) adatokat vesz föl. Vérnyomást mér. 120/80. Tökéletes. Kijelölik a szobámat. Most, hogy ránézek a karonra, jut eszembe, hogy kaptam egy karszalagot is. Hogy össze ne cseréljenek valaki mással. Alá is kellett írnom, hogy elfogadom a karszalagot. Nem is értem, minek ez a sok jogi csúrés-csavarás. Nem ez ellentét az én személyiségi jogaimmal, sokkal inkább az volna, ha felcserélnének valaki mással.

Az első napot egyedül töltöm. Csak másnap érkezik egy idős hölgy, aki hasi műtetre vár. Tegnap délután bejött hozzám Borbála. Mielőtt megérkezett volna, feltűnően sokat gondoltam rá. Hiányzott egy kis csevegés. De talán még ennél is jobban bizalmat ébresztő pozitív lény. Erre megszólalt a telefon. Épp ő, Borbála hívott, hogy bejöhet-e. Ellátott mindenféle jóval. Szilárd ételt már nem fogyaszthattam, csak az éleltáramat növeltem az ajándékaival. S próbatételem súlya növekedett meg általa, vajon kibírom-e, hogy ne kóstoljak bele a finomságokba, amelyek oda kerültek az éjjeli szekrényem alsó polcára. A narancslével viszont nagyon jól tettem velem. Az ásványvízre már kissé ráuntam.

Este kaptam egy injekciót a vállamba. Lila lett a helye mára. Beöntés helyett megelégedtem egy kúppal. Hatott. Elalvás előtt olvastam, jegyezgettem a naplomba. Megnéztem egy filmet a Dunán. Félálomban szinte. Nem vagyok igazán fogadóképes a vizuális élményekre. S ezt nem először tapasztalom magamon: ha valami pszichésen megvisel, vagy egyszerűen csak kitölti újszerűségével az egész lényemet, nem fogom fel az előttem pergő képsorok jelentését. Akkor sem, ha nem igényel a dekódolásuk különösebb intellektuális felkészültséget. (A jegyzeteim itt megszakadnak...)

Az események ettől a pillanattól oly nagyon felgyorsultak, hogy nem voltam képes követni iramát a jegyezgetéssel. Itt, amikor abbamaradt a történések rögzítése, jött meg a férjem. Riadtan, sietve érkezett. Azt hitte, hogy már vissza is hozták a műtőből. Reggel ugyanis

azt a meglepetésszerű közlést kaptam az altatóorvostól, hogy hamarabb sorra kerülök, mint tervezték. Két beteg nem érkezett meg a műtetre. Az orvosnőt ismerem valahonnan, talán fiatalkorunkban ugyanazon a buszon utaztunk rendszeresen. Most már emlékszem. Ezt aztán meg is beszéljük az altatás előtti percekben...

Lejegyezni nem volt érkezésem, de különös jelentősége van a várakozás óráiban annak, ami az operáció reggelén még természetes alvásomból való ébredésem perceiben esik meg velem. Mert az ember nem egy szempillantás alatt lép át a tudatos létezés, a teljes éberség állapotába. Félig még szendereg, de már beszűrődnek az élők és mozgásban levők zajai, zörejei. Ugyanennek a fordítottját élem meg az elalvás előtti időszakokban, amelyek hol hosszabbak, hol egészen rövidek, pár percesek csupán. Amióta rendszeresen relaxálok, meditálok, agykontrollozok, a felébredésnek és az elalvásba való átmenetnek ezeket a pillanatait törekszem kitéríteni. Újabban ekkor mormolom hang nélküli imáimat, fohászkozásaimat is. Bizonyára jól el is ítélnének vallásom teológusai, lelkészei, ha tudnák, hogy az egyház által üdvözítőnek tartott lelki megnyilvánulásokat és ezeket a gyanús keleti meg new age-es rítusokat egyidejűleg vagy egymás után művelem.

A felébredés lassításában van valami tudattalan vágy talán arra is, hogy minél tovább maradhassak az álom, az alvás mélységeiben. Hogy jó volna még visszatartani magamat ebben a nem tudatos állapotban. A nyugalomban, ernyedtségben. Jó volna még fel nem ébredni. Mert aludni jó. Aludni a legjobb. Emlékszem az életemnek olyan szakaszaira, amikor rendszeresen és mérhetetlenül sokat voltam képes aludni, noha égbekiáltóan súlyos gondokkal küzdöttem. Amikor az egész életem maga volt a megoldatlanság és kiúttalanság, menekültem szinte az alvásba. Talán így vészelttem át korábbi nagy kríziseimet. Ifjúkori elmagányosodásomat. Addig voltam erre képes, amíg a szervezetem fiatalabb volt, és nem használdott el ily mértékben, mint mostanáig. Ahogyan szaporodtak az éveim, egyre többet panaszkodtam én is az elalvás nehézségeire, mind többször ébredtem túl korán. Néhány órára rövidítve ezáltal az alvásidőt. S voltam a napi munka közben nagyon sokszor elcsigázott. Amióta tudatos életemet felidézhetem, azóta kísért a legutóbbi időm egy különös rossz szokás. Rossz szokás színében megmutatózó félelem? Szorongás? Félelem és szorongás a más léttől? Amennyire szerettem volna reggelente benne ragadni szinte az alvásban, annyira nehéz volt mindig is elfogadni, hogy most már eljött az éberségből való visszalépés ideje. Nehezen tudtam átadni magam az esti elalvásnak. A kötelezettségek ezerféle variációja zúdult rám a napnak ebben

a sötét szakaszában, millióféle ötlet tevékenységekre, cselekvésekre, amelyek többnyire nem halaszthatatlan feladatok, hanem csupán az alvás halogatásául szolgáltak. Ezért sokszor éjfélig, éjfél utánig tolódt az az idő, amikor végre ágyba kerültem. Ennek gyakorlatát csak mostanában igyekeztem megtörni. Sokszor nem is tehetek másként, mint hogy időben elmegyek aludni, mert a kezelések óta gyorsabban fáradok el. Nincs eröm a késő esti tevés-vevéshez.

A relaxáció, a meditáció vagy éppen az agykontroll azonban feloldja az átmenetek feszültségét. Nem kín az elalvás, nem riasztó a korai felébredés sem. A tudatos elernyedésből vagy koncentrációból könnyű vissza-csúszni a hajnali föl-ébredések után ismét az álomba, így nyerehetek még magamnak értékes pihenési szakaszokat, ahelyett hogy öngyötrő vergődésben kellene töltenem a hajnali órákat. Most itt a sebészeti osztály kórágán eb-

redezve utoljára vizualizálom a bennem fészkelődő csomót. S szó szerint fészkelődöt: hiszen az az érzésem, folyvást változtatja a formáját. (Ezt később igazolják a kivett tumor laboratóriumi vizsgálatai.) Mintha egy különálló amöbatestű lény volna bennem. Sokáig növekedőben. Most viszont már a méretét egyre kisebbítve. És ezt a változást nemcsak látom lelki szemem előtt lezajlani. Kézzel is tapintható kiterjedésének csökkenése. Megérintem tehát belső látásommal még egyszer. S közben arra gondolok, G. V. ígérte, hogy energiáinak erejével számolhatok ezekben a most következő nehéz órákban. Efféléhez próbált hozzászoktatni már akkor is, amikor a kemoterápiás kezelések mellékhatásaival kellett megküzdenem. Keresem a jelenlétét ennek az erőnek most is. S ekkor ér a különös élmény. Hunyt szemmel rendkívüli fényességet látok. Aranyos, sárgás fényeket. Olyat, mint amikor elkápráztat a lehető legderűsebb nyári reggel. Vagy a tavasz újonnan szerzett világosságával. Úgy érzem, nemcsak csukott szemhéjam alatt lebeg ez a fényfolt, átsugárzik az egész koponyámon, előnti az egész agyamat. Nem sok időm van élvezni a csodás jelenséget, szüntelen a jövés-menés körülöttem. Ha jól emlékszem, ez idő tájt érkezik meg a szobatársam is. Pedig mennyire szeretném elnyújtani ezt a belső látványt! Mert amennyi-

re különös és hihetetlennek tetsző, annyira jóleső és megnyugtató is. Ám történnek a történendők, és én nem tudok a látomással tovább foglalkozni. Majd csak később teszem fel magamnak a kérdést: mi ez? Káprázat? Valóság? A szem optikai játéka? Ahogyan a szemhéjon átde-rengenek a reggeli fények. De hiszen akkor is láttam, ha lefogtam a szemhéjamat. Letakartam a tenyeremmel. S tapasztaltam már ehhez foghatót odahaza is. De soha ilyen fényerővel nem bírt, mint most.

Erről a furcsa jelenetről egyszer beszéltem a férjemmel is. Szerinte a szem természetéből, működéséből adódik, hogy ilyen belső élményekben van részünk olykor. Később bölcsész barátunknál belelapozva egy könyvbe, olvasok az általam látotthoz hasonló belső ragyogásról. Mintha egész eddigi életemet át kellene értelmeznem. Mást kell gondolnom önmagamról, mint amit eddig gondoltam. Azzal kell szembeszelnem, hogy nem ismertem elég jól saját magamat. Elképzелhetetlen volt korábban, hogy a meg nem foghatót mint tapasztalati tényt értelmezzem. S elképzелhetetlen, hogy ezeknek a költői megnyilvánulásaira időt vesztegessenek.

Említettem természetgyógyásznak is különös kalandomat a fényvel. Sokat sejtetően mosolygott. S csak annyit mondott:

– Ez az, amire utaltam.

Találkozom még később is ezzel a fényességgel, amikor már mindenem túl leszek. Túl azon is, amikor gyógyultnak nyilvánítom magamat. Ekkor már nyár van. Sokat járok a természetben. Egyedül is nekiindulok reggelente. Kikocogok a határba. Szőlőtáblák, szántóföldek között ügetek. Végigfutok az ősparkon. A templomromoknál megpihenek. Úgy intézem, hogy idáig tudjak szaladni egyhuzamban. Itt megállok mindig. Jó elnyújtózni a fűben. A mohos köveken. Hagyom magam feloldódni ebben a csöndben. Ebben a magára hagyott tenyészetben. Hallom, hogy remegnek a nyárfák levelei. Zümmögnek a méhek. Dong millió apró, röpdős bogár. A bokrok között rigó neszez. Imádkozom. Meditálok. És jönnek megvilágosodás értékű pillanatok. Olyanok, amilyenekről csak közvetett módon beszélhetek. Mert kibeszélhetetlenek. Ha szavakba gyü-

röm ezeket a transzcendens élményeket, rögtön el is vesztik a hitelességüket. Megint csak irodalmár barátainknak köszönhetően lelek rá azokra a művekre, amelyek a lehető legközelebb visznek ahhoz, amiről magam szólni sem tudok. Ilyen például az a nyolcsoros, amelynek a szerzőjét elfelejtettem följegyezni, de a vers megmaradt jegyzetfüzetemben. Gyakran másoltam ki magamnak ez idő tájt szövegeket, amelyek éppen nekem szóltak, amelyek túlzottan is megérintettek.

Barokk madonnaként kószál a kertben,
és hívja őt, és vonja őt a szentély,
mely ül fenn trónusán: csepp föld födetlen
homlokán. Ott időz, mint régi vendég.
Belül a tűz – azé, kit fölszögeztek –
tűhegynyi folt. Érheti szebb fény,
aranyló, kit sújt az Ég? S csüggedőn bár,
ezüstbe szöve nő a fű, hol ő jár.

Úgy vagyok én ezekkel a természetfelettinek is vélhető jelenségekkel, mint a matematikusok a Hodge-vagy a Poincaré- meg a Riemann-sejtéssel és a többi megoldásra váró kérdéssel. A problémát már megragadták ugyan, de nincs meg a magyarázat, noha tudósok százai dolgoznak naponta a megfejtésen. Amit átéltem, úgy él bennem, mint egy réges-régi sejtelem.

De ne szaladjunk ennyire előre. Nem sokkal a reggeli relaxációt követően szól a telefonom. Édesapám hív, hogy elmesélhesse legújabb álmát. Csodálatos tiszta időben hatalmas zöld mezőben sétált.

– Ez jót jelent – mondja. – Minden sikerülni fog. És minden rendben lesz.

Sírnom kellene. De nem szabad.

Lányom és fiam is jelentkezik telefonon. Szerencsére nincs aggódás a hangjukban. Igyekszem magam is nyugtatni őket. Haza ne induljanak az én kis kórházi kitérőmért. Nehogy épp miattam veszítsék el külföldi állásukat, pozíciójukat.

Mégsem úgy történt, ahogyan ígérték. Tizenegy is elmúlt, mikor jöttek értem. Mondtam, s nem időhúzásszerűen, a mellékhelyiségbe még kimegyek. A bennem levő izgalom hatására elég sűrűn látogattam ezt a szűk kis helyet. Aztán, hogy mindent le kell vennem magamról, a parancs oly hirtelen és követelően hangzik, oly gyorsasággal ér el, hogy a tiltakozásnak egy halovány érzését sem váltja ki belőlem. Magam is meglepődöm ezen. De utolsó ragaszkodásként a műtét előtti életemhez, a kérés mégis kicsúszott a számon:

– Legalább ezt a két zsebkendőt bevihetem-e – mutatatom fel papír zsebkendőimet.

– Nem – volt a válasz.

– S a papucsom?

– Arra sem lesz szükség.

Ez egy pillanatig fájdalmasan érint. A halottnak nincs szüksége papucsra többé. A tolokodó gondolatokat azonban hamar elhessentem. Még összehajtom levetett hálóingem. Elhelyezem a papucsomat az ágy alatt.

– De mi lesz a fejemmel? Legalább egy kendővel hadd kössem be! Ne virítsak, míg a folyosón visznek, kopaszon.

Kapok egy zöld sapkát. A lepel, amellyel lefednek, miután felszállok a tolokocsira, ugyanolyan zöld. Ekkor a férjem már nem volt a kórteremben. Mintha helyettem viselné a szemérmességet, kivonult a folyosóra. Ott várt. Intett még utoljára, hogy bátorság, mikor elindult velem a kocsis.

Az ember ebbe a művelet sorba úgy kerül bele, ahogyan érkezett erre a földre. Minden nélkül. Ruhátlanul. Nekem hajam sem maradt már. Pucér voltam mindenütt. Ott is. Tényleg úgy hatott mindez, mint egy megismétlődő születés előtti várakozás. A mütös – tagbaszakadt fiatalember (milyen is legyen a mütös, ha nem tagbaszakadt) – természetesen humorizált.

– Egy éles jobbkarjyar jön – vigyorgott. – Most meg egy balkanyar.

Vigyorgtam én is. Egészen természetesnek tetszett minden, ami történt. Érthetetlenül és felfoghatatlanul. Csak a zöld leplet húztam az orromig magamra, rám ne ismerjen valaki. Az összekötő folyosón sokan várakoztak, emlékszem, ahogy elhaladtunk mellettük. Betegek? Hozzá tartozók?

Átjutunk egy másik folyosóra. Ott kell várakozni.

– Nem fázik? – kérdezi a mütösfiú.

Úgy emlékszem, valaki egy injekciót szűr belém. Reggel, délelőtt semmit nem kaptam, mások beszámolóival ellentétben. Egy szem nyugtatót sem. Nincs értelme, mire hatni kezdene, már sorra kerülök, mondta a doktornő, aki meglátogatott a műtét előtti reggelen. Kérdezte, nyugtalan vagyok-e. Azt mondtam, nem vagyok nyugtalan. Valóban úgy várakoztam ott a szobában egész délelőtt, mintha egy buszmegállóban vagy vasútállomáson időznék, míg megérkezik a következő járat. Különös módon egyáltalán nem féltem. Talán azért, mert a környezetemben élők, a hozzám tartozók, a család, barátok, akik tudtak a betegsémemről, túlzottan is aggodalmaskodóak voltak. Nem engedhettem meg magamnak, hogy versenyt sírjak velük. A doktornőt viszont – mint kiderül – nemcsak a hogylétem felőli érdeklődés hozta az ágyamhoz. Az ő feladata, hogy aláírassa velem, elfogadom a műtétet. Még olyan nyilatkozatot is aláírok végül, amit eredetileg vissza akartam utasítani. Nem volt könnyű a kezemnek megtennie. Mindez felborzolta a kedélyem. Noha a dokumentum elolvasására is alig van idő, végigböngészem a szöveget. Kérdésekkel bombázom a doktornőt. A munkám-

ban megszoktam, semmit nem írok alá csak úgy rutin-szerűen. A doktornő előtt a sebész is arról próbált meggyőzni, ez csak egy kötelező formáság. Egy jogi procedúra. Nem fognak hozzám nyúlni balkáni módon (így fogalmazott), csak azt teszik velem, amiben megegyeztünk, csak amit mindenképpen szükséges, távolítják el belőlem. Ez volt az egyetlen melleleg, ami izgalomban tartott: hogy mi mindent fognak kioperálni. Megmaradhatok-e egészen a műtét utánra? Egy másodpercre magamhoz térve is erre vonatkozott az első kérdésem (emlékezetem szerint még a műtőasztalon fekve): megvan-e, amiről oly nagyon nem akartam lemondani.

– Meg-meg! Minden úgy történt, ahogyan előre megbeszéltük. Nem kellett csonkolnunk – nyugtattak meg, s én visszaaludtam.

Így indultam el ide, hogy magamban folyvást azért fohászokdramáztam, minél kisebb területet érintsen az operáció. S amit ki kell venni, az se az előzetes vizsgálatok által feltételezett dolog legyen. Még ma is reménykedem, hogy ez nem az lesz, amit hisznek. Amikor visszahoztak, s ébren voltam már jó ideje, alig mertem megérinteni saját magamat. Csak szemrevételeztem a kötést, mekkora. Talán mégiscsak igaz, amit mondtak, ígértek.

A folyosóról rövidesen betoltak egy helyiségbe. Ám még mindig nem a tett helyszínére, mint kiderült. Ettől a mozzanattól kezdve halványulnak az emlékek. Csak azt tudom, hogy nagyon nagy volt a járás-keelés. Olyan átjáróház-féle lehetett az a terem, ahol tovább kellett várakoznom. Folyton csapódott, nyikorgott valami ajtó. Talán a huzat miatt? Talán ilyen sűrűséggel jöttek-mentek a doktorok, asszisztensek. Az maradt meg bennem, hogy sok-sok helyiségen keresztül lehetett bejutni a végcélhoz. Meg a rengeteg lámpa látványa fölöttem. Hűvösséget érzek. És nagyon sokan vannak körülöttem. Fölém hajolva, a távolabbi alakok is arccal felém fordulnak. Az orvosnő, aki reggel beszélgetett velem, most ütögeti a kézfejem. Nem talál megfelelő vénát. Még mondanám neki, hogy erre számítottam, mert a kemoterápiás kezelése idején is ismétlődő probléma volt ez, de már nem tudom mondani. Az is lehet, hogy mondtam, csak hogy a saját hangomat sem hallottam már, a mondandómra adott választ pedig végképp nem. De még egy kép fölremlik, vagy inkább egy különös érzet: valaki tappancsokat rak rám. A következő emlékem már az operáció utáni pillanatokból származik. Az ismerős doktornő hangját hallom:

– Milyen jó, hogy mosolyog.

Csodálkozom ezen magamban. S tovább morfondírozom, hogy ez a megállapítás vajon rám vonatkozik-e. Ki másra, hiszen itt most én voltam a főszereplő, meg az operáló főorvos. Ez a mondat bizony rólam szól, aki

pedig nem vagyok ébren. Hogyan lehet, hogy mégis hallom? Vagy csupán álmodom? S mindezt végiggondolni sokkal kevesebb időbe tellett, mint most föl-idezni. Azt még fölfogom, fölfogni vélem, hogy a műtős átesz a tolokocsira. A művelet bizonyosan ismétlődik a kórteremben, csak éppen fordítva, a kocsiról kerülök a számomra kijelölt ágyra, ám a kettő bennem összemosódik. Az alvás máskülönben nagyon mély alvasként él bennem. Mégis úgy sejlik, mintha a körülöttem zajló sürgölődést folyamatosan érzékelttem volna. S az a nem tudni, honnan származó bizonyosság társult ehhez az érzékeléshez, hogy ami történik velem, nem rossz. Nem ellenem való. Akik körülvesznek, kivétel nélkül jót cselekednek velem. Hogy miként jutottam el a bizalomnak erre a fokára, nemigen tudom a magyarázatát. Hogyan adhattam át magam ezeknek a történeteknek azzal a természetességgel, amint ezt átéltem, magam sem vagyok képes megindokolni. Hová tűnt a viszolygásom, az idegenkedésem, amely mindannyiszor fölmerült bennem korábban, ha személyemet, testemet érintő valamely külső beavatkozás réme fenyegetett? Még fodrászhoz járnai is utáltam. Hogy valaki más, akinek fogalma sincs rólam, szabja meg az ábrázatomat, a hajam formáját, ennek is elviselhetetlen volt a gondolata nagyon sokáig.

Miért szűnt meg bennem minden tiltakozás az ellen a helyzet ellen, amelyben nem én rendelkezem önmagammal? Annak mély belátása volna ez, hogy valóban nem én rendelkezem önmagammal? Önrendelkezési jog nincs is. Nem is lehet. Csak a mindennapiság dimenziójában érvényesülhet. Bár, ha minden körülményre tekintettel vagyok, ott sem. Ott, illetve itt is ezerféle meghatározottságnak a foglyai vagyunk. Ha valamikor is azt hihetem, hogy rendelkezhetem önmagammal, látszat csupán. Csacska látszat. Az életnek ezek a végletes alkalmi, amelyből magam is kilábolandó vagyok (ezt remélem ugyanis, ezen dolgozom most már hónapok óta), előzetes ismerkedésül szolgálnak csupán az életből való végleges kilépéshez. Innen lehetnek fogalmaink ahhoz, milyen is lesz majd a visszavonhatatlan lemondás akaratáról, szándékról. Milyen lesz itt hagyni mindent és mindenkit, amihez, akihez valaha is valami közünk volt. Emlékszem, mama évekkal a halála előtt búcsúzni kezdett a tárgyaitól. Valószínűleg azzal könnyítette meg az e világtól való lassú elszakadás borzongásának átélését, hogy jó időben elkezdte osztogatni az értékeit. Kinek egy mindennapi igénybevétel alól kivonható edényt, egy soha nem használt törülközőt, kinek az ékszereit, könyveit adta tovább. Még a családi fényképtárból is juttatott ennek-annak, akiről úgy vélte, van akkora illetékessége az ábrázoltak elmúlt életében, hogy megőrzi a barnába

játszó régi fényképeket. Én még itt nem tartok. Szobámat még egyben hagytam ott könyveimmel, a festményekkel a falon. Megvan még minden kavics, kőzet, kagylócska, csigaházak, ékes dobozkák, vázák, kicsi amforák, tollak, képeslapok, millió levél, rengeteg apró holmi – olyasmik is, amiknek funkciójuk sincs. Tárgyak, amelyek nem használati értéküknél fogva fontosak, hanem származási helyükhöz mérten. Egy hangulatot idéznek, egy-egy kedves vagy kevésbé kedves személyt a múltból. Csak számomra van jelentésük. Mindenki másnak nevetséges lomok lesznek majd egyszer. Most még elképzelhetetlen, hogy megváljak tőlük. Mint ahogy elképzelhetetlen az is, hogy ne ébredjek kedvenc festményeink látványára. Első pillantásom, ha álomból kinyitom a szemem, mindig arra a két képre esik, amely

ágyunkkal szemben függ. Az egyik egy akvarell, *A túlsó parton* a címe, a másik egy olajfestmény, melynek címe nincs is. Zöldes tónusú karcsú faderekak, mint amikor sűrű vaspálcák rácsozzák előttünk a szemhatárt. Csonkák az ágak, futnak az ég felé, valahol a kép négyszöge határolta síkon kívül, a térben.

Rendezgetve magamban az elmúlt napok történéseit, azokat is, amelyekre emlékezhetem, azokat is, amelyekre nem, fölöttébb különösnek tetszik, hogy a műtetre való előkészítés perceiben hiányzott a képből a sebész, akit javasoltak számomra, s akit aztán némi gondolkodási időt hagyva el is fogadtam. Elsősorban a rokonszenvemre hagyatkozva. Mert halkán beszélt, és nem érzékelttem benne csöppnyi erőszakosságot sem. Mindemellett ropant tárgyilagossnak véltem, amikor a műtét lehetséges kimenetelét, a műtét utáni kilátásokat taglalta. Döntésemnek fontos szempontja volt, hogy férjem is hitt a szakértelmében. Arra, hogy miért nem tűnt fel előttem elaltatásom előtt a körülöttem ténykedők között, kerestem a magyarázatot. Pszichológiai oka van netán, hogy egészen addig nem jött elő, amíg végképp el nem aludtam? Talán hogy ne zavarja meg a beteggel való esetleges kommunikáció az iránti eltökéltségében, hogy őt fel kell majd metszenie? Hogy ne kényszerüljön személyként kezelni az előtte fekvő testet. Ne legyen több, mint

egy megmunkálandó tárgy. Meglehet, csak úgy tudja hidedgvrrel a műveletet végrehajtani, ha nem érintik meg a páciens ébrenléti-félebrenléti reakciói.

A visszaérkezésem utáni ébredézési időszak legelején bizonyára sírtam, erre következtetek a mellettem fekvő hölgy szavaiból: hagyjam abba a sírást, mert fájni fog a fejem. Biztos jól tudja, hiszen orvos. Most viszont ő is beteg. A fejem valóban fáj, már két napja, de nem a sírástól, mert a figyelmeztetésre elszégyeltem magam, s el is

csendesedem nyomban. Tulajdonképpen csupán betegársam révén tudatosul bennem, hogy valóban sírás az, amit művelek. Azonban nem a fájdalom miatt sírtam, ha sírtam is, hanem a megkönnyebülés és valamiféle földöntúli érzékenyülés okán. Azon érzékenyültem el, hogy mennyi jószág van az emberekben. Ez volt az ébredés

alatti alapérzésem, hogy itt mindenki jó, aki körülöttem tesz-vesz. Hihetetlen és érthetetlen máig is, miért véltem úgy, hogy valami határtalan jószágban részesültem. Megszabadulás volt ez. Vagy elszabadulás. Minden bizonynyal itt kezdődött el a visszafelé menetelés azon az úton, amely oda vitt volna, ahová mindannyian tartunk, s ahová legvégül mégiscsak elérkezünk. Feltehetőleg beszéltem is ebben az éber álomban, félebrenlétkben. Úgy rémlik, arról fecsegtem önkívületemben, milyen csodálatos ember az én férjem. Mi mindent köszönhetek neki. Ezek szerint, ha vannak erről emléknymaim, mégsem lehettem teljesen öntudatlan.

Az is dereng, hogy elég hamar megérkezett a férjem. Hogy meddig volt nálam, miről esett szó, nem tudom felidézni. Később jött Nóra. Mintha sok mindenről beszélt volna, de máig sem tudom a jelenetsort visszapergetni olyan élességgel, hogy a mondatait is fel tudjam idézni. Csak az erőfeszítésre emlékszem, hogy föl akarom fogni a szavai értelmét, válaszolni szeretnék, de nem megy. Minduntalan lecsukódik a szemem, visszahullok korábbi állapotomba. Még mindig nem vagyok egészen magamnál, de már telefonálni próbálok. A szüleimet hívom: nyugodjanak meg, túléltem. (Másnap mondja anyám, lassan, nagyon lassan beszéltem hozzájuk.) Rettenetes szomjúság gyötör. Mindegyre csak inni

akarak. S minél többet iszom, annál erősebb a hányingerem. Kijön belőlem minden folyadék. Nóra ürítgeti a tálat, amelyet mellém raktak. Szégyellem magam. Iszom, hányok. Iszom, hányok. Ez tart egész délután. Este is. Közben infúziót kötnek rám. Valószínűleg a kiszáradás veszélyét elkerülendő. Mégis képtelen vágyakozás fog el: annak a befőttnek a levéből szeretnék inni, amit Borbála hozott. Unom az ásványvizet. A vörös hajú nővérke jól megpirongat, amikor ezt szóba hozom. Mielőtt elérkezne az éjszakai elcsendesedés ideje, hozza az ágytálat.

– Nincs szükségem rá – mondom.

Fel akarok kelni.

– Úgy érzem, képes vagyok kimenni, el tudom intézni egyedül is.

A nővérke igen keményen beszél velem:

– Szó se lehet róla!

S megtörténik az is, amit elképzelhetetlennek tartottam eddig. Sor kerül az ágytálhasználatra. Megalázó is, szégyenletes is. S fölöttébb kellemetlen, ahogy végigfolyik rajtam a vizelet, mielőtt ebbe az utálatos edénybe belecsorogna. Legalább egy papírtörülőt, egy zsebkendőt adjanak a kezembe, hogy megtörölhessem magam. Aztán: jó volna oldalra fordulni, de nem lehet, és nem tudok. Így fekszem hát, félig ülve, félig fekve, hanyatt. Csúszkál rajtam az idegen fehér, nagyon kórházzzagú öltözék, amit, nem tudom, mikor húztak rám. Mindenesetre ebben ébredek. Ebben alszom el hajnaltájt. Mert addig nagyon szenvedek. Előbb a hányás miatt, majd azért, mert irritáló nyugtalanság fog el. Egész testemben izgágaság tombol, ahogy megy ki belőlem a fájdalomcsillapító ereje. Ahogy tompul azoknak a szereknek a hatása, amelyeket a műtét előtt, alatt, után kaptam. Sehogys találok a helyem a kényelmetlen kórházi ágyon. Az éjfélről hajnalig tartó időszak a legválságosabb. Mígnem újra elalszom. A jótékony álom azonban nem sokáig tart. Itt is korán ébresztenek. Hőmérőkkel szaladgálnak, pedig még nincs hat óra. Akit mosdatni kell, mert magatehetetlen, már négy vagy öt körül kezdik ellátni. Csobogás, csattogás, beszéd zaja riaszt fel.

Másnap már könnyebb minden. Érzem, hogy túl vagyok a krízisen. Megengedik, hogy kimenjek a mosdóba. Húszom-vonom magam után a henger alakú edényeket, amelyek csővezetékeken lógnak, s amelyekbe a veres-gennyes váladék ürül az összeöltött sebekből. Reggel hétkor körbejár az én sebészem is. Hogy jön, már messziről hallom. Meglepő, olyan, mintha régről, nagyon régről ismerném ezt a hangot. Ezek szerint az emberhez álmában is eljutnak zörejek, zajok, hangok. Míg a műtétem zajlott, sokat hallhattam, amint utasításokat osztogatott a vele dolgozó teamnek. Ez a hang öntudatlanságomban fészkelte be magát a fülembé. Faggatom,

hogy mi derült ki a kivett csomóról. Látom, hogy nem szívesen beszél erről. Vajon miért? Csak annyit árul el, hogy kisebb volt, mint gondolta. Hát ez az! Tudtam én. Tudtam én! – ujjongok titkon magamban.

A vizit idején betódulnak heten-nyolcan is. Kérek-e fájdalomcsillapítót? Ezt a nap folyamán, sőt még harmadnap is sokszor megkérdezik tőlem. Nem kérek, hisz azt a kis fájdalmat, amit érzek (mintha kőből volna a fél felső testem), el lehet viselni, mondom. Hitetlenkedve néznek rám. Én sem igazán értem, mi ez a nagy háborítatlanság bennem. Anyám türelemre intett. Hát tőrök.

A másnap ismét várakozásban telik el. Most azt várom, hogy visszahozzák a szobatársamat. Már késő délután van, amikor visszakerül. Most én szemlélhetem az ő ébredését, ahogyan ő egy nappal korábban az enyémet. Most én próbálok segíteni rajta, ahogyan ő is megtette velem egészen ma reggelig. Ő mindenesetre nem beszél, nem sír félálomban. Pedig az éjszakája is nagyon nehéz. Erős fájdalmakra panaszkodik. A másik ember szenvedését nézni csaknem ugyanolyan gyötrelmes, mint a magunkét elszenvadni. Kimegyek a folyosóra nővért keresni. Segítségért. Adjanak szegény betegnek valami fájdalomcsillapítót. A nővér:

– De hisz már mindent beadtunk, amit ilyenkor lehetséges.

Hívják az ügyeletes orvost. Álmosan, gyűrötten betámolyog egy kajla, fehérköpenyes alak. Látszik rajta, hogy álmából riasztották föl. Még mielőtt ideje volna morgolódnia az ébresztő miatt, a nővér, kissé félrehúzza őt, halkán tájékoztatja, kicsoda is az előtte fekvő beteg. Hogy voltaképpen a kollégájuk. Így is az arcán marad a doktor úrnak az ingerültsége. De nem váltja méltatlan szavakra. Magam így értelmezem a helyzetet. Így látom az éjszakai félhomályban. Vagy csupán kiegészítem fantáziámmal a vázaltszerű foltokat emlékezetemben? Rövid tanácskozás következik a szobatársam ágyánál. Nem lehet további gyógyszeradagokkal terhelni a szervezetét. Ez a döntés. El kell viselnie a fájdalmakat. Égve marad a villany. Nem tudok tovább aludni én sem. És elviselhetetlen a másik ember kínja. Olvasni próbálok. Nemigen tudom felfogni a szavak értelmét. Előveszem a számításaimat, a félbehagyott tervdokumentációt, amellyel kórházba kerülésemig foglalkoztam. Dolgozom. Félig fekve, félig ülve. Hanyatt, aztán szabadon hagyott oldalamra fordulva. Amikor három nappal ezelőtt abbahagytam a munkámat, azért nem folytattam, mert megoldhatatlan kérdésekkel találtam szembe magamat. A gondolkodás kritikus pontjához értem akkor. Nem találtam a megoldást. Megfeneklettem. Így kellett bejönnöm ide. Ezzel a megoldatlansággal, befejezetlenséggel. Jóllehet ez a befejezetlenség enged-

te hinnem abban, hogy lesz még folytatás. Lesznek még napok, amikor minden úgy fog lezajlani, mintha mi sem történt volna. Most mindenesetre jól jön, hogy lefoglalhatom magam. Hajnalra, amikor hozzák a mosdótálat szobatársamnak, mire becsörtetnek a hőmérőkkel, készen vagyok a megoldással.

Üdítő élmény a gyógytornász. A gyakorlatokat szinte selypítve, mint egy kisgyereknek, úgy diktálja. Aligha örültem ennél jobban törődésnek, mint ezeknek a halk biztatásoknak, amelyeket a gyógytornásznőtől kapok. Minden figyelmesség, minden kedvesség fölerősödve hat rám mostanában, de az operáció utáni napokban különösen. S meglepetés magam számára is, hogy kővé meredt balkaromat szinte a fejem fölé tudom emelni lassan, fokozatosan feszítve. A végére a sikeres mozdulatok már-már diadalérzéssel töltenek el. Megtudom tőle azt is, hogy nem kell lemondanom az autózetről, úszásról. S dolgozhatok a számítógép billentyűzetén is néhány hét múlva. A függőnycsipeszekkel viszont – azt tanácsolja – ezután ne én bajlódjam, mert folyamatosan nem tarthatom függőlegesen a karomat. A következő napokban már várom a gyógytornásznőt. Várom, mert megerősít. Mert egészen egyszerűen jólesik, hogy valaki figyel rám. Perceket tölt a társaságomban.

Érkezett még egy látogatóm, akire nem számítottam. A kórházi lelkész. Már az első délután jelentkezett. Alig voltam túl az ébredésen. Ekkor még sűrűn kellett hánynom. Igényt tartunk-e a szolgálataira? S hozzáteszi azt is, melyik felekezetet képviseli. A mellettem fekvő hölgy római katolikusnak vallja magát, tehát nem igényli. Mondom, hogy én református vagyok. Látja azonban, hogy most még nem vagyok igazán alkalmas a kommunikációra, elmegy. Nem is bánom, hiszen megvagyok a magam imádságaival.

Különösen a legutóbbi templomjárásom óta. Nóra kíséretében a műtét előtti héten elmentünk istentiszteletre. Hogy kérjük az Urat, könnyüljön rajtam nagy bajomban. Én azonban csalódott voltam. Ha nem is az Úrban, hiszen ilyet kijelenteni istenkáromlás számba megy, de magamban és a szertartásban mindenképpen. Nem találtam megnyugvásra. Nem segített sem a közös ima, sem a közös zsolnáreklés. De nem jutott el hozzám igazán a prédikáció sem. Egy ismeretlen fiatal papocska színtelen és a magamfajtanak keveset mondó prédikációja. Nóra is hasonlóan vélekedett a végén.

Amint felgyógyulok, elviszlek téged a szülővárosomba, ígértem Nóranak, ott aztán hallhatsz olyan prédikációt, hogy napokig fogsz elmélkedni rajta. Nem a textus, a hozzá fűzött magyarázat sokáig ott motoszkál majd a fejedben. Az is megtörténhet, hogy kellemetlenül fog érinteni. Pironkodni fogsz a hallottak után, mondtam.

Ezen az együtt átélt istentiszteleten nem történt meg, amit ismertem régről. Nem jött el a megérintettség csodája. Személytelen volt az egész szertartás. Sehogyan sem tudtam belül kerülni rajta. Máskor, ha kértem a megvilágosító sugallatot, megkaptam. Most tanácstalan maradtam, sőt háborgott a lelkem. Valami megzavart abban, hogy a textus minden magyarázat nélküli üzenete, az, amit lelkészi közbenjárás nélkül rendszerint képes vagyok kibontani a magam számára, eljusson a tudatomig legalább. Pedig nyitott szívvel érkeztem ide, sőt várakozással. Valami vagy valaki azonban odalopakodott galádul Isten ígéje és közém. Mintha maga a Főgonosz akadályozná meg a kontaktust. A sátáni erő jelen volt. Ha fölnéztem a karzatra, azt is láttam, kinek, kiknek a személyében.

Csüggedtségünkön úgy próbáltunk úrrá lenni, hogy elmentünk a katolikusokhoz is gyertyát gyűjtani. A reformátusok nem gyűjtanak gyertyát. Ez azonban nem akadályozott meg bennünket abban, hogy mi megtegyük. Álltunk egymásba karolva Nórával a két frissen meggyújtott gyertya előtt. Tizenöt évvel ezelőtt ugyanígy fohászoktunk. Ugyanígy együtt. Segítségért. Dolgaink jobbra fordulásáért. Én akkor azért könyörögtem, ha szerepet szán nekem az Úr, ne kényszerüljek kegyetlenségeket elkövetni, amikor döntenem kell. Tizenöt évvel ezelőtt úgy történt minden, ahogyan kértük.

– Lehet, hogy az árát most fizetem meg – mondtam.

– Nem követelhet az Ég ekkora áldozatot érte – sírta Nóra. És sírtunk mind a ketten. A gyertya lángjába belemormolt imádságunkkal csak kicsikartunk magunknak valami kevéske megnyugvást. Egy föllélegzésnyit.

Ezek után valóban örvendtem a lelkem mélyén, hogy nem akar tőlem semmit ebben a kiszolgáltatottságban, amelyben itt fekdünnöm adatott a műtét utáni órákban, nem kíván semmit sem tőlem az egyház embere.

Másnap azonban visszajött hozzám a lelkész. S harmadnap is. Rögtön azt firtatta, honnan ismer engem. Mondtam, valószínűleg az istentiszteletekről. Látszott azonban rajta, hogy nem elégedett a válaszómmal. Harmadnap egyenesen rákérdezett, nem én vagyok-e a cégvezető. Tagadhattam volna, hogy igen? Kértem, hogy kezelje diszkréten kórházi találkozásunk tényét. Éreztem, nem egészen érti, mire ez a nagy titkolózás. Elmeséltem neki egyik alkalmazottunk esetét. Akinek halálhíret keltették, noha még mindig él és dolgozik. Betegszabadsága alatt tucatnyian jelentkeztek az állására, pedig senki sem hirdette meg. Nem akarom, hogy élve eltemessenek, mondtam. S amit rám bíztak, szeretném teljesíteni. Ehhez még két évre volna szükségem.

– Hát akkor ez legyen a cél. Ezért lehet fohászzkodni – mondta.

S én titkon – magamnak is meglepetést szerezve – arra gondoltam, de hisz nem kétévnyi életet akarok én, hanem annál sokkal többet. Ha befejezem is, amivel megbíztak, szeretnék élni még. Tovább-tovább. S rettenetesen fáj, de nem szóltam róla, hogy ismeretlen és újdonsült lelki segítóm kétévnyi terjedelműre taksálja csupán a bennem levő életerőt. Nem nyitotta ki a kezében tartott Szentírást. Nem olvasott Igét belőle. Nem imádkozott a jelenlétemben. Nem imádkoztunk együtt sem. Ehelyett be-

széltetett. S én beszéltem. Magam sem értem, miért. Azt rebegtem – míg ömlött a könnyem –, hogy milyen különös tapasztalatra tettem szert a betegségem által. Sosem hittem volna, hogy ennyi jószág rejlik az emberekben, mint amennyit tőlük kaptam, mióta le

vagyok sújtva a betegségem által. A kórházi lelkész zavartan hallgatott. Talán szívesebben hallott volna arról, hogy milyen mélyen megismertem Isten jóságát. Meglehet, az az isteni jószág, hogy az emberek, akik a közelemben élnek, vagy akiknek a közelébe kerültem, nem fordultak el tőlem, hanem segítségemre siettek szinte mind. Bennük nyilvánkozik meg Isten jósága. Átaluk válik érzékelhetővé nekünk, gyarló és rövidlátó földi halandóknak. Ez volt eddigi életem egyik legnagyobb felfedezése. Hogy az ember jó. Pedig ma minden történés épp az ellenkezőjét igazolja. Az én személyes életemben viszont minden korábbiaknál élesebben világított ki ez a számomra új élmény, a jóságé, amely az emberben is képes megjelenni. Feltehetően azért hatott rám ilyen elérzékenyítően, mert amit én a velem érintkező emberekből érzékeltem évtizedeken keresztül egészen a legutóbbi időig, az nem a feltétel nélküli jószág volt elsősorban, hanem okvetetlenkedés, követelőzés, elégedetlenség, elvárások, kívánságok sokasága, sőt szitkok, átkok, fenyegetések, rágalomok. Ez utóbbiak képezték az emberrel kapcsolatos alapélményemet. Az életemet folytonos harcban és védekezésben éltem. Úgy látszik azonban, most a halálos fenyegetésben leledző előtt azok is leteszik a fegyvert – kevés kivétellel –, akik korábban megölték volna, ha tehetik. Ölték is, ahogyan tudták. Meglehet az

is, azért ért utol a halál üzenete, amely a kór képében megjelent, mert megölni készültek az ellenségeim. De az a kevés kivétel most nem izgat a kórházi ágyon fekvésben, akik a hadiállapot további fönntartására törekednek. Akiket – mint később szemtől szemben láthatom is őket – nem hőköltet meg semmi sem.

A sors e kései – vagy épp jókor érkező? – adományát, ezt az egyetemes szeretetét mélyen megismerve, róla beszélve megint csak eszembe jut, amit egyszer egy pszi-

chiátertől olvastam. A betegségek regresszió jellegéről. Igen, azt mondtam, ezen bizony érdemes morfondírozni. Ha nem is egészen felel meg a valóságnak, de egy töredéknyi igazság létezik abban, hogy az ember korábbi állapotaiba csúszik vissza azáltal, hogy megbetegszik. Pontosabban a meg nem

haladott állapotba a betegség révén kerülhet vissza. Ezáltal érheti el, amit a gyermek nem kapott meg egykor. Vagy a benne élő kielégítetlen és örök gyermek így nyeri el meg nem szerzett jutalmát? Így, csak így jut egy lélegzetvételnél ellazuláshoz, akinek folytonosan feszített tempót kell diktálnia saját maga számára, folyvást ezer százalékot kell teljesítenie ahhoz, hogy lelkiismerete nyugalma megtalálja. Ezzel szemben a beteg megkaphatja azt az elnéző mosolyt, amelyet az egészséges is áhít, mégis nélkülözni kényszerül. A megengedő és türelmes odafordulást. Felfüggesztheti kicsit a szünet nélküli teljesítménykényszert. Nem kell állandóan cselekednie. A tevés-vevés lázában égni. Nem fontos szétszakadnia. Felszabdaldódnia. Miközben az egymással homlokegyenest ellentétes igényeknek igyekszik eleget tenni. Egyidejűleg öt-hatféle szerepnek megfelelni. Szabad tétlenkedni. Szemlélni. Lehet abban valami, hogy a betegségbe burkolózó könnyedén érteti meg környezetével, amit az egészségestől sosem fogadnának el: az ő teherbíró képessége sem kimeríthetetlen. El tud fáradni. Vele is megtörténhet, amit mindig csak mások engedhetnek meg maguknak. Kiborulhat. Összeomolhat. Elhagyhatja az önfegyelmét. Annyira, hogy már-már beolvashat, odamondogathat. Tiltakozhat. És kikérheti magának, ha megsértették.

Egy tudománytörténész naplójában olvastam, „értelmetlen minden óra, minden perc, amely megíratlan múlik el”. Hát én most ennek az elgondolásnak akarok megfelelni, amikor a kórházi lábadozás idejét jegyzeteléssel töltöm. Ha nem éppen alszom vagy olvasok, nem vizsgálatokkal gyötörnek... Feljegyzéseim azonban itt megszakadnak, mert jöttek olyan fordulatok, amelyek mereven kitöltötték akkori jelen időmet. S most már csupán mint múltra emlékezhetek vissza mindarra, ami ezután történt. S ami volt, azt a felidézés körülményei átszínezhetik.

A szabad és gondtalan levéstől megfosztatva milyen önerősítő élmény egy-egy olyan rövid cselekvéssor is, amely máskor önkéntelen és magától értetődő, most azonban különös jelentőséggel bír azáltal, hogy hosszú tilalom alól feloldozva engedhetjük meg végre magunknak. Milyen öröm, hogy – a csak úgy rám akasztott egyen ágyi öltözéket levetvén – belebújhatok a saját háloingembe. Megszabadulhatok attól a sajátos szagtól, amely ebből a furcsa szabású vászonneműből árad, amíg benne fekszem. Csak most tudom meg, mekkora értéke van az egyedül elvégzett kéz- és arcmosásnak, az önálló illemhelyhasználatnak, egy nappal később a részleges zuhanyozásnak – bár még lógnak belőlem a csövek, vonszolom magam után a nehezekeimet. S csodák csodája: egyre éhesebb vagyok. Jólesik a kórházi étel is. Üresednek a befőttesüvegek, amelyeket sárgabarackkal, szilvával teli még első benn töltött napomon hozott Borbála. Mintha soha ennyire nem élveztem volna a sárgabarack ízét, mint itt, lábadozóban.

A gyógytornász nő már próbált felkészíteni a percre, amelyben megszabadítanak majd a belőlem lógó csővezetékektől. Azoktól a csövektől, amelyek a varratok alatti váladékok eltávolítására szolgálnak, s amelyeknek a végén, mint pórázon vezetett ebecskék, lógtak a váladékgyűjtő edények. Valóban, hazabocsáttatásom előtt beszélgettam a kezelőbe, s orvosom egy hirtelen mozdulattal kitepte mindkettőt. Oly gyorsasággal, hogy felszisszenni sem volt időm, bár, hogy mélyről szakadtak ki ezek a tyúkbélszerű kábelek, nem lehetett nem érezkelni. Éreztem nagyon is, ahogy a húsból inak, izmok között surrannak eszeveszett sebességgel. Ekkor láttam először a sebeimet, meg azt is, milyen rombolást végeztek a külsőmön. Zokognom kellett volna, jajongani, felháborodni, tiltakozni. Nem tettem. Lassanként be kellett látnom, hogy ezzel a – szerencsére nem túl szembezőkő, de mégiscsak egész lényemet érintő – torzulással együtt kell most már élnem. Ha csak egy plasztikai sebész nem segít rajtam. Erre azonban nem nagyon biztatnak, sőt, mintha távol akarnák tartani tőlem ennek a gondolatát is. Az orvos mindenestre abban a pillanatban, amikor a pillantásom először siklott saját felszab-

dalt testemre, együttérzéssel fogta meg a karom. Ez volt nagyon diszkrét jelzése talán annak, hogy tudja, mit jelent nekem a kötés alól feltároló látvány.

– Fog ez még változni – mondja.

S ha hozzájárulok, amíg a kirántott cső helyén tátongó üreg lehetővé teszi, megpróbál máris rajtam valamit korrigálni. Intek, hogy csak tegye. Steril fémalcát vesz elő. Belém nyúl vele a sebnyíláson keresztül. Feszegeti, rendezgeti belül a szöveteket, hártványakat. Nem sok eredménnyel. Nem annyira a fájdalom, hanem a művelet látványa késztet, amikor azt kérem, hagyja abba. Kapok egy másik, most már kényelmesebb kötést. Ez marad rajtam még egy hétig, a varratszedésig. De addig is ellát engem a doktor úr jó tanácsokkal. Mit tehetek, mit nem tehetek. Többnyire arról esik szó, ami tilos, nem ajánlott. Úgy gondolom, ez az a pillanat, amikor a hálapénzt át lehet adni. Én azonban bajban vagyok. Nem tartok benn magamnál pénzt a kórteremben, a férjem pedig még nem érkezett meg, aki behozná az előre elkészített borítékot. Már az operáció előtt szerettem volna a kezébe csúsztatni orvosomnak a neki szánt összeget. Visszautasított. Pedig én azt hallottam, hogy az operáló orvosnak már előre illik odanyújtani, ami sokak szerint jár neki. S ahogyan látom, mit teljesítenek a méltánytalan bérezés ellenére is, akik itt dolgoznak, magam is úgy gondolom, megilleti az adomány mindnyájukat. Mikor már kezemben a pénz, egyre csak a megfelelő pillanatot várom. Azt sem tudom, hol van az orvos. Bekopoghatok-e a szobájába? Egyedül van-e ott? Kínos-e, ha kollégái előtt kell hártania, aztán mégis elfogadnia adományomat. Bizonytalan vagyok, nyugtalan és tanácstalan. Mit tegyek? Már útra készen, felöltözötten járkálok a folyosón, mire végre föltűnik. Ahogyan előre elképzeltem, úgy reagál az én sután odanyújtott ajándékomra. A jelenet bizony mindkét félnek zavarba ejtő. Az ajándékozónak és a megajándékozottnak egyaránt. S jelzi kölcsönös kiszolgáltatottságunkat.

Hazakerülésem szép és jó volt. Sokan eljöttek látásomra. Szegény szüleim, testvéreim és az egész család. Bár titkoltam előttük, mekkora a baj, most már mindent tudnak, látszott a szemükben. De nem rémületet, Istennek hála, nem a féltést olvastam ki a tekintetükből. Azt nyugtázhatták, hogy viszonylag jól viseltem az állapotomat, a kórházat. Nézték, ahogy magam terítem meg az asztalt. Vendégekként, nem beteglátogatókként fogadom őket. Könnyedén mozgok. Nem vagyok ágyban fekvő beteg. Csak néha dőlök le pihenni délután. Nem fáraszt, ellenkezőleg: felfrissít a vendégsereg. Rég nem tapasztalt derű uralkodik körülöttem. Mindenki föllélegezhet. Túléltem. Mintha senki sem hinné, hogy megpróbáltatásaimnak még nem jutottam a végére. Igyekszem én is távol

tartani magamtól ezt a gondolatot. Este a szokásos helyemen fekszem. Készülök a bevett gyakorlataimat elvégezni. Relaxálok. Alfába szeretném magam juttatni. Számolok visszafelé – száztól. De mit is vizualizáljak? Kórházba menetelem előtt naponta próbáltam kapcsolatba lépni – legalább egyszer – a daganatommal. Elképzeltem, ahogyan csökkenőben van. Elképzeltem, amint múlik. Fogy. Szerettem volna látni – s mennyire szerettem volna – a hült helyét odabenn. Olykor sikerült azt hinnem, hogy látom is, amit oly nagyon akartam. Látom zsugorodónak. Látom szétfoszlónak. Gyakran átfésültem az egész belsőmet. Tisztogattam. Söprögtem. Folyamatos és bensőséges kapcsolatom volt a belső szerveimmel. S ez mind szertefoszlott most. Megszűnt a kontaktusom belső világgal, mert nem találtam hirtelenjében azt a pontot, amelyhez közelíthettem volna. Amely viszonyítási alapként szolgált mindeddig a belső tájékozódásomhoz. Amit mélytudati szinten el kellett volna tüntetnem, most nincsen már. Ó, hogy vártam ezt a percet, hogy ne legyen már bennem az a góc, amely ki akarta tölteni az űrt odabenn. Azt az ürességet, amely ki tudja, miként keletkezett. Az a különös, szinte önálló életet élő valami, amely föl akarta élni a szerveimet, nincs többé. Megpróbáltam elképzelni laboratóriumi körülmények között mint vizsgálati tárgyat. Azt a valamit, ami bennem keletkezett. Bennem fejlődött, és mégsem volt egy velem, mert ellem fordult. Ellenségemmé vált. Fel akart falni. El akart emészteni. Furcsa zavarodottság vett rajtam erőt.

Tanácsokkal sokan sokféleképpen ellátnak. Csillától például azt tanulom meg, hogyan lehet felkészülni arra a helyzetre, amikor az ember egyik karját nem használhatja szabadon, mégis valamiként – egyedül is – fel kell öltöznie. Félreteszem hát szeretett pólóimat, amelyek révén meglehetősen leegyszerűsödik a ruhatáram rendben tartása, hiszen ezeket a könnyű és sokféle variációban alkalmazható holmikát nem kell vasalni. Most tehát nem hordhatom őket, ki tudja, meddig. Gombos blúzokra van szükségem. Már jó előre elkészítettem, kiváltam őket. Találtam a szekrényekben legalább két hétre valót. (Egyébként a műtét előtt minden olyasmit igyekeztem elvégezni a háztartásban is, amit feltehetően nem fogok tudni utána jó darabig.)

Az orvos arra készít fel, hogy jegelni kell magamat. A sebeimet, hogy a belső vérzések letisztuljanak rólam. Vegyek zacskós tejet, fagyasszam meg, s azt tegyem a műtési hegek fölé. Természetesen úgy, hogy ne érintkezzék közvetlenül a bőrömmel. A házi orvosom további pihenőre int, amikor én a műtétet követő héten már dolgozni szeretnék. Elfogadom, amit javasol. Főként azért, mert szellemileg is újra szeretném magam építeni. Ehhez idő kell, s az, hogy még egy darabig csak magammal törődhessem.

Nóra arra kér, ne dolgozzam annyit, mint eddig. Osszam meg a feladataimat környezetemmel. Sokkal többet bízzak a munkatársaimra, mint korábban. Természetgyógyászom, aki sokszor úgy kezel, mintha pszichológus volna, a napi többszöri relaxálást forszírozza. S emellett azt, hogy a napi gondokat, főként amelyek megoldatlanok, feszültséget hagynak maguk után, hogyan lehet letenni elalvás előtt. Ne vigyük át az éjszakába. Ne kísérjenek el a következő reggelig. Hogyan lehet ezt a műveletsort akár naponta többször is gyakorolni. A munkában olykor egy-egy lélegzetvételnél szabadságot, elernyedést engedélyezve magunknak. Szandra arra figyelmeztet, meg ne feledkezzem a műtött oldalamról, nehogy megerősítenem a bal karomat. Úgy ne járjak, mint az édesanyja, akinek begyulladt a műtési sebe, és le kellett szívatni a gennyes váladékot. Megtanulom az injekciót is beadni saját magamnak. Ez talán a legnagyobb meglepetés számomra. A trombózist megelőzendő, mindennapra előírnak egyet. Hétköznapokon – s amíg nem járok dolgozni – beadja a házi orvosom. Hétfvégén azonban az ügyeletre kell bemenni. Szombaton még rendszeren meg is történik, aminek meg kell történnie, de vasárnap kegyetlenül megvárakoztat egy nyegle orvosnő. Nyegle, rám mégis erősen hatott. S úgy, hogy megváltoztatott, a hiúságomat borzolgatva.

– Miért nem tanulja meg magának beadni, asszonyom? – mondta szinte rám förmedve. Szégyelltem magam a gyámoltalanságomért. A következő napon megkértem a házi orvosomat, mutassa meg, hogyan kell az injekciót beszúrni. Jót derül rajtam, de azért bemutatja a műveletet. Ennek köszönhető, hogy nem vesz el tőlem a továbbiakban sok időt a rendelőben való várakozás, helyt tudok állni a munkahelyemen is.

Két héten át adogatom magamnak az injekciót. Sosem felejttem el, milyen volt az első. A többi azonban rutinszerűen sikerül. Már fél napja készülődöm az első önkéntes szűráshoz. Nézem az órát, ha nem volnék képes rá mégsem, átszaladhatok a rendelőbe. Még mindig csak várok. Halogatom. Már átcusszantam a délutánra abba a periódusába, amikor nem futhatok át szégyenkezve a doktornőmhöz, hogy mégsem mertem megtenni, amire oly eltökélten kész voltam tegnap – amíg csak elméletben kellett végrehajtanom. Milyen jó volna, ha apósom élne, és itt volna. Beadná ő. Tökéletes szakszerűséggel. De legalább még egyszer megmutatná, hogyan, hová szúrjam. Mellesleg megjegyzem, nem szép dolog, hogy csak ilyenkor jut eszembe. A kórházban fektemben sokszor gondoltam rá. Néha félálomban, fél bódulatomban – nem számolva a lehetetlennel – már-már vártam, hogy az ő arca tűnik föl a félig nyitott ajtóban. Szólok a férjemnek, hogy nem tudom elszánni magam. Azt mondja, ha nem merem, beadja ő.

– Nem, nem! Csak ülj itt mellettem, és akkor segíts, ha nem sikerül.

Először gondolatban végigjátszom a műveletet. Megszűrni magamat talán nem is olyan viszolyogtató (hiszen szálkát is vettem már ki az ujjamból), mint annak előrevetítése, hogy be kell préselnem a folyadékot a testembe ezen a vékony tűn keresztül. Nem a szúrás, nem a préselés elképzelése kellemetlen, hanem az, hogy tőlem idegen anyagot kell magamba fecskendeznem. Már itt van mellettem az alkoholos vatta. Csippentgetem a bőrt az alatta levő szövetréteggel együtt, ahogyan mutatta orvosnőm. Kibontottam a tűt is a csomagolásból. Nézegetem a hegyét. Nem olyan, mint a ceruzáé. Élesen csapott. Inkább olyan, mint az oltóág. Csak sokszorosan vékonyabb. Férjem türelmetlen már. Át akarja venni tőlem a tűt, látván tehetetlenségemet. Nem adom. Én akarom megtenni. Csippentés, beszúrás. Fájdalmat nem érzek. A folyadék azonban nem akar átpréselődni sehogyan sem, hiába nyomom a tűnek a dugattyúra emlékeztető szerkezetét.

– Jaj, belém ne törjön!

– Próbáld mélyebbre szűrni – noszogat a férjem.

Így már jobb. Feszíti a megszárt húsköteget a beléfecskendezett anyag, de sikerült. Megvan a mára rendelt diadaléret. Örvendezek, hogy megint legyőztem magamban valami nem kívánatosat. Valamit, amitől tegnap még kiszolgáltatóbb voltam, mint ma.

A természetgyógyásztól tudom meg, nem mindegy, melyik napszak melyik órájában adjuk-kapjuk az injekciót. Mikor hajtjuk végre a fájdalmat okozó műveleteket. Szerinte reggel és este a legkevésbé érzékeny az ember a fájdalmakra, úgy hét és nyolc óra között. Ehhez fogom tartani magam a továbbiakban.

Sokan bátorítanak, segítenek a fölépülésben. Ám sok mindent magamnak kell kiküzdenem a hazatérésem utáni héten. A mozgás, bizonyos mozdulatok új technikáit. Azt is most kell kiokulálnom, melyek azok a lépések, amelyekről már vagy egyelőre le kell mondanom. Nem pattanhatok fel például a fürdőkád szélére, hogy a szárító-

ról, amelyet csak így érek el kényelmesen, leszedjem a ruhákat. Időlegesen elveszítettem a korábbi kitűnő egyensúlyérzékeimet. Ki kell találnom, hogyan illeszem a fejemre egy kézzel a parókámat, mert a másikkal még nem tudom megérinteni a fejem búbját, tarkómat. Fél kézzel mosogatok. Főzök. Teregetek. Így minden mozdulat kétszer annyi időt vesz igénybe. Sosem gondoltam, hogy csupán egyik kezemet használva is be lehet ágyazni, s meg lehet vetni az ágyat. Jobbommal porszívózom a szőnyeget. Csak arra kell vigyáznom, meg ne feledkezzem a

bal kezem kíméléséről ilyen helyzetekben. Külön veszem elő a porszívó testét, külön-külön a tartozékokat, nem egyidejűleg, mint az operáció előtt. Elsősorban jobb kezem használatával szerelem össze a merev csövet a gégecsővel. De hogyan húzzam fel a redőnyt? Erőtlen vagyok, ha csupán a jobb kezemmel ka-

paszkodom a zsinórjába. Csúszik rajta a tenyerem. Szinte fel is horzsolódik. Hamar kimódolom azonban, ha a konyhai védőkesztyűvel nyúlok a zsinórhoz, erősebb is vagyok, s nem is horzsolódik fel a bőröm. Minden újabb felfedezés, amely saját magam és a közvetlen környezetem ellátását megkönnyíti, kisebbfajta ujjongással tölt el. S micsoda megkönnyebbitő érzés, amikor végre el merek indulni autóval. Este van. Kevés a jármű ilyenkor az utakon. Csak három kilométer oda-vissza, amit mennem kell. Látogatómat, unokaöcsémet viszem az állomásra, mert az oda tartó autóbuszok már nem járnak. Fájdalom nélkül fel tudom emelni a karom, magasabbra, mint a testemmel derékszöget bezáró vízszintes vonala. A kisebb kormánymozdulatok meg se kottyannak, csak ha hirtelen kell irányt változtatnom, vagy derékszögben kanyarodom, érzek némi feszülést hónaljtajékon. Újra tanulom szinte az életet. Újjászületés ez a javából.

Az újjászületés felhőtlen boldogságát azonban mindig megzavarja valami. A saját testszagommal például sehogyan sem tudok megbékélni. Egyik oldalamon nem mosakodhatom hónaljtajékon. Nem használhatok dezodort. Egy hétig még csak megvoltam. (Nem lévén túlzottan izzadós, szerencsémre.) De a másodikon már igencsak facsarja az orrom a saját kipárolgásom, amely

bűzősebb, mint egyébkor, mert minderre ráadásul össze is keveredik a kötésbe beleivódott vagy eleve benne levő kórházzsaggal. Arcvizemből teszek egy cseppnyit vattára, azzal törölgetem a bőröm, messze kikerülve a sebeket fedő kötés széleit. Csak illúzió, hogy segítettem magamon ezzel. Pedig rövidesen mennem kell varratszedésre. Hogy fogok szégyenkezni az orvos előtt ezzel a mosdatlansággal! A várható fájdalom és a látvány azonban szégyenemnél is nagyobb szorongással tölt el. Mert regéket hallottam már ennek kellemetlenségeiről is. Csak bátyám hűt le józanságával. Ő balesetes kezeléssel átélte már ilyen megpróbáltatást.

– Nem nagy ügy – így vigasztal, s részletesen elmeséli a saját kalandját. A szülések utána emlékeim nekem sem gyötrelmesek.

A varratszedés valóban pillanatok műve. Nekem azonban ezért is kétszer kell mennem, kétszer kell várakoznom. Csak az egyik sebem gyógyul megfelelően. A másik metszés környéke még mindig zöldes lilában tündököl. Előbb le kell szívni a bent pangó váladékot, vérömlenyt. A tű, amellyel ezt elvégzik, fájdalmasabb látványnak, mint a tulajdonképpeni beavatkozás. A szúrás és a szívás.

– Hogyan viselte a munkát? – kérdezte a főorvos úr, értesülvén, hogy már bejárok a munkahelyemre.

– Némi szorongással mentem az első napon – válaszoltam. – Akkor még nem tudtam, nem bizonytalanodom-e el a csonkasággal az egészségek között.

Némi indulattal a hangjában adta értésemre, merő túlzásnak tartja, ahogyan beállítom saját magam előtt az operáció utáni testi valómat.

– Szó nincsen csonkaságról, hiszen megvan minden! Minden testrésze! – nézett rám szemrehányóan.

Elszégyelltem magam. Többé nem hangoztattam csonkaságnak azt, ami a doktor szerint sem az. Ennek a jelenetnek nagy jelentősége lesz a rehabilitálásomban. Legelőször is önmagam előtt kell rehabilitálnom magam. Tudtam én ezt, olvastam is effélékről. Bár még sokáig fortyogó düh öntött el, ha ránéztem sebeimre öltözködés, tisztálkodás közben. És amit láttam, egyenes következményének tartottam mindannak, amit öt évvel korábbi meghurcoltatásom idején átéltem. Rosszabb pillanataimban személyekkel is összefüggésbe hoztam a csaknem végzetesre forduló betegséget. Olykor egészen elragadtatva magamat.

Egyik alkalommal a város főterén előttem tipegett Lívia, a pártütők egyik főkolomposa.

– Gyilkos, gyilkos – mondtam félhangosan.

Meghallotta-e, nem-e? Vissza nem fordult. Csak ment mereven feltartott fejével. Lívia valamikor az életem része

volt. Én is az övének. Bár ahogyan az rendszerint lenni szokott velem, nem én választottam őt, ő választott ki engem. Fiatal voltam és magányos. Gyanútlanok ugyan nem mondhattam magam, hiszen egyetemi éveim alatt jó párszor megégettek már a barátságaim. Urakkal ugyanúgy, mint hölgyekkel. Az urak álnokságán oly nagyon nem ütköztem meg, de a hölgyeké már akkor is alig kiheverhető meglepetésként szolgált számomra. Valamiféle női szolidaritásra számítottam naivan. Ennek azonban nyomát se leltem. Úgy kellett tapasztalnom, nincs ilyen. A női sorsközösség nem elég erős kötelek ahhoz, hogy el ne árulja egyik a másikat – hangoztattam az idő tájt. Lívia azonban el tudta velem hitetni évekre, hogy a mi kapcsolatunk más, mint az eddigiek. Szellembb, éteribb. Miközben a legnaturálisabb igényeiből fakadó kérésekkel állott elő első beszélgetésünk után igen hamar. Nagyon is pontosan felfogtam, hogy a pusztán érdek érvényesítésére szemelt ki magának. Az indok, amiért a sokaságból a legmegfelelőbbnek bizonyultam Líviának, pofonegyszerű volt. Kellott egy naiv fantazta, aki megrendült önbecsülésének helyreállításában segítségére van. A menedéket jelenti számára, ha elfáradt a gyűlölködésben. Tudtam én ezt, el is raktároztam a tudatom egy rejtett rekeszébe, tisztánlátásomat mégis elhomályosították hízelgőnél hízelgőbb közeledései. Ráértett talán, hogy engem a hiúságomnál lehet megfogni. Kít nem? Gyanakvásomat még cinizmusa sem ébresztette föl, amelyet észleltem ugyan, de nem töprengtem rajta eleget. Nem elemeztem mindenki mással szemben működtetett ironikus fölényét. Mindenkit lekicsinylő gúnyolódásait. Úgy gondoltam, ez amolyan kötelező értelmiségi kellék. Mint a kritikai magatartás. A lázadó szembenállás mindenfajta konformizmussal, annak beállított hétköznapi erényekkel. Amikor aztán Líviának sikerült két lábra állnia, úgy tett, ahogyan a gyógyult balesetes. Amikor kezd kényelmetlenné válni a bicegő járásban segítségül szolgáló alkalmatosság, nagy ívben hajítja el magától. Előbb azonban jól megalázott, megkínzott. Éppúgy, mint ellenségeit, akik elől régebben oly sokszor menekült hozzám, ha megsebeztek. Ha belemartak. S ez még nem minden! Nem elégitették ki ezek a közöttünk háttérben zajló kisebb-nagyobb csörték. A nyilvánosság kellett neki a vitáinkhoz. Vagy inkább az informális csatornákon elérhető félig-nyilvánosság. Nem a teljes nyilvánosság fórumait kereste, mert ott a másik félnek módjában állott volna védekeznie. Úgy viselkedett, mint a félhomályos folyosókon lesben álló. Hivatalok zezugaiban főzte ki bizalmasaival a legaljasabb intrikákat. Így és ekkor lepleződött le előttem valódi mivoltában. Irigysége és kistílúsége akkor ragadtatta el a legjobban, amikor én is egyenesbe kerültem. Amíg

a periférián tengődő pária voltam, csak a megvetésével kellett szembesülnöm. Most azonban nem válogatott módszerekben, harcmodorban. Nem volt előtte semmiféle gát. Sem erkölcsi, sem érzelmi.

Ennek a nőnek kellene most megbocsátanom. Meg kellene szabadulnom az indulataimtól, a haragomtól, hogy a gyógyulásom felgyorsítsam. Elejét kellene vennem annak, hogy tovább mérgeződjem lelkemben, testemben. De hogyan bocsássak meg én annak, aki még csak jelét sem adta semmiféle megbánásnak? Talán azt sem gondolja, hogy én tudom, mit művelt. Bár hogy nem pusztán elhidegülés játszódott le közöttünk, hogy többről, ellenségeskedésről van szó, azt sejtetni engedte egy időben, ahogyan került a velem való találkozást. Szemlesütve, a fülem mellett elnézve sietett el mellettem, ha olykor összefutottunk. A köszönésemet sem vagy alig viszonzva. Az ember megérzi szavak nélkül is a gyűlölet hullámain.

II. János Pál meglátogatta a börtönben gyilkosát, a muzulmán Mehmet Ali Agcát, olvasom. „Úgy beszéltem vele, mint a testvéremmel, akinek megbocsátottam, és aki a teljes bizalmamat élvezte” – idézi Michel E. McCullough a *Time* magazin interjúját. Bárcsak ismeretlen gyilkosomnak kellene megbocsátanom, könnyű dolgom volna. Nekem azonban a volt barátom gyilkossággal fölrő aljas mesterkedéseim kellene túl tennem magam. Nem ajándékozhatom meg a bizalmammal, jelül megbocsátásomnak, hiszen egyszer már eljátszotta. Olyan volna ez, mintha a titoktartási kötelezettséget megsértő gyóntatótyához újfent és újfent vissza kellene térniük a cserbenhagyott híveknek. Már az is nagy teljesítmény volna részemről – úgy vélem –, ha közömbösen tudnám szemlélni. Mint idegenre, előítéletek nélkül tekinthetnék feltűnési viselkedésből fakadó és mindig éppen valakit támadó nyilatkozataira, hisztérikus kijelentéseire. Még mielőtt szembesülnöm kellett volna halálos kórnak számító betegséggel, egyazon konferencián kellett részt vennünk egy külföldi nagyvárosban. Maradjak itthon, mondjam le az előadásom? – tettem föl magamnak a kérdést, mikor megtudtam, hogy kiharcolta magának és egész családjának is a meghívást. Ráadásul egymás után következünk a sorrendben. Elég nagy az a konferenciatér, hogy elférjünk benne. Bizony én vissza nem lépek. A hiúságom és becsvágyam győzött a haragom és a Líviától való viszolygásom fölött. Végigcsináltam a tanácskozást. Másnap azonban nem tudtam fölkelni az ágyból. Minden ízemben fájtam. Úgy éreztem, a hús leválik a csontomról a fáradtságtól, megviseltségtől. Zokogtam a felismerés nyomán, hogy nem tudok érzéketlen lenni. Hogy évek múltán sem szabadulhatok az ártalmaitól.

Rendben van, kimondom, hogy megbocsátok, döntöttem el a főtéri jelenet után két nappal. Elmondom magamban százszor, ezerszer. Nem érzek és nem táplállok haragot iránta többé. De nem kívánhatja tőlem sem ő, sem más, hogy újra beengedjem őt oda, ahol a legszemélyesebb részét élem az életemnek. Nem akarok a közelében lenni. Nem akarok tőle semmit. Egy fedél alatt lenni vele a legkevésbé. Éljen-boldoguljon, szívemből kívánom. De nem szeretném, ha ismét látogatnánk egymást. Ha megint járnánk egymáshoz. Nagyon távol akarom tartani magamat tőle, s őt is új életem helyszíneitől. Nem kell nekem, nekünk méregkeverő.

Mindazonáltal, ha veszélybe kerülne, és történetesen csak én tudnék segíteni rajta, gondolkodás nélkül a pártfogásomba venném. Akkor is, ha tiltakozna.

A legutóbbi istentiszteleten a lelkész Jézus sátántól való megkísértésének történetét olvasta fel Máté evangéliumából. Hozzá fűzött magyarázatában arról beszélt, hogy a gonosz ma is létező erő a világegyetemben. Ellenségeket támaszt velünk szemben. A tőle való megkísértésünk révén mi is ellenségeivé válhatunk másoknak. Arról vallott szinte ott a szószéken állva, hogy ez alól egyikünk sem kivétel. Mindnyájunkkal megtörténhet, hogy egyszerűen valaki, olykor sokan, már-már mindenki, az egész világ ellenségként tekint ránk, majd más esetekben mi leszünk mások ártalmára. A keresztény/keresztyén embernek – erre jöttem rá a templomból hazafelé menet – megkönnyíti a konfliktusairól, elárultatásairól való gondolkodását, hogy a gonoszságra vetemedő személytől függetlenül képes elképzelni, szemlélni a gonoszt. Ugyanolyan rajtunk kívül álló, de bennünk is működni tudó erőként tételezi, mint a legfőbb Jó hordozóját. Nem a velem gonoszkodó személyével, hanem a sátáni erővel kell e logika szerint fölvennem a harcot. Nem az embert kell elutasítanom, megvetnem, hanem azt a rossz erőt, amely a hatalmába kerítette őt. Erre most ébredek rá, hogy G. nagytiszteletű úr prédikációjára visszagondolok. Nincs más teendőm tehát, mint azon munkálkodnom, hogy megszabadítsam az illetőt a gonosz hatalmától. Ha nincs is közvetlen befolyásom a viselkedésére, legalább fohászok megváltozásáért, jó útra térüléséért. Ez az észjárás és beállítódás értelmetlennek tünteti fel a haragot, az elégtétel követelését, és természetesen foglalja magában a megbocsátás parancsát. Milyen szép is volna, ha viszonyaink ilyen tiszta képletben leírhatók volnának. Ha minden úgy működne, mint e példázat laboratóriumi körülményeket idéző helyzetében. Mit gondoljak a notórius bajkeverőkről? Azokról, akik a nap huszonnégy órájában – talán még álmukban is – intrikálnak? Az örök negativitásban szenvedőkről? Az alkalmilag rosszat akarókon kívül ugyanis körül vagyunk véve a szüntelen és

mindenki ellen áskálódókkal, a visszaeső bűnözőkről nem is beszélve. Sőt vannak hivatásos lejáratók, pletykákkal bizniszelők, ellenszenvgyárosok. Egész iparágga nőtte ki magát, ahogyan a bűnözés is. Alig látok a kettő között különbséget. Ez is, az is a másik ember életére tör. Velük szemben megsegíthet-e egy fohász? Egész életünknek végtelenített foháskodássá kellene átlényegülnie, hogy megtörjön a gonosz varázs. De van-e ereje a fegyvertelen jóindulatnak? Talán egyedül benne rejlik? Ha nem is a másokat megfélemező hatalom, de a magunké? Saját magunk regulája. Ez volna személyes megváltódásunk záloga?

Egy hét múlva ismét ott ülök a sebészeti ambulancián, hogy még előzőleg bent hagyott varrataimat is kiszedjék. Egy héttel ezelőtt kaptam néhány oldalas leírást azokról a tornagyakorlatokról, amelyeket az efféle betegeknek ajánlanak, mint amilyen magam is vagyok, volnék. Mert én már nem igazán tekintem magam – orvosaimmal ellentétben – betegnek. Folytonos eufóriában tobzodom. Talán csak az a régi nyár, amikor felvettek az egyetemre, fogható az eufória mértékében és folyamatosságában e mostani örömmámorhoz, amelyet a műtéti fájdalmak elcsitulása utáni hetekben élek át. A tornagyakorlatokat tartalmazó füzetkét is hozom vissza. Ez megint alkalom egy kis csevegésre, újabb biztatásokra, tanácsok meghallgatására. Szóba hozom a rekonstrukció lehetőségét.

– Korai még ezzel foglalkozni – ez a válasz.

Hazafelé dacosan ismételve magamban, márpedig én nem fogok így maradni. Bár a férjem is helytelenítene egy újabb beavatkozást. Kár volna fölösleges kockázatokat vállalni – szerinte. Viszont éppen miatta szeretném rendbe hozatni megváltozott külsőmet. Hogy újra le merjek vetközni a jelenlétében. Visszatérhessen az életünk a régi kerékvágásba. Aztán egy darabig elterelődik a figyelmem erről a témáról. Munkahelyemen a zárszámadás lázában égünk mindannyian. Nekem pedig gyűlést kell tartanom a kétszáz ember előtt. S úgy, mintha mi sem történt volna. Noha önbizalmam erősödik, azáltal is, hogy parókám alatt egyre dúsabban serked a

hajam. Már körülbelül egy-másfél centiméter. Egyre többet vagyok – legalábbis otthon – paróka vagy kendő, sapka, turbán nélkül. Még hivalkodom is vele tréfásan. Merészen anyámnak is megmutatom, milyen helyes kis frizurám van kialakulóban. Az utcára azonban nem lépek még ki, csak a parókával. Munkahelyemen sem látok anélkül, pedig néha elviselhetetlenül meleg. A produkcióra hosszasan készülődöm. Lelki gyakorlatokat végzek előtte. Pszichésen ugyanis megterhelőbb kiállni, a várható okvetetlenkedések céltáblájaként, legyűrni az

esetleges ellenszenv hullámain, mint szellemileg mindezt megtervezni. Természetgyógyászom próbál erősíteni, energiával feltölteni, mielőtt még bajba sodródnék. Így teljes fegyverzetben, felpáncélozva érkezem, gondosan kiválasztott öltözékemben. Ügyelve még a színhatásokra is. Mosoly- és hanggya-

korlatok után lépek a szónoki emelvényre. A közgyűlés igen hosszúra, ötórásra sikeredik. Nem érzek fáradtságot. Minden megy, mint a karikacsapás. Kellemesek, udvariasak a hozzászólók. Egészen addig, amíg Gyurgyik szólásra nem emelkedik. A legválogatottabb rágalomokkal ront nekem. Az első szavaknál úgy érzem, mintha tört forgatnának a mellkasomban. De sikerül lecsillapítanom magam. Szégyen, nem szégyen, amíg csak beszél, nagyon csúnyákat gondolok rá vonatkozólag, egészen rosszat jelentő sorsfordulatokat kívánok neki. A válaszadáskor minden erőmet összeszedve próbálok a lehető leghiggadtabb maradni. A végtelennek tűnő szócsata csak azért marad abba, mert Gyurgyik sem bírja tovább szusszal (zihál szinte az izgalomtól, amikor visszahuppan a székére), a tagság is azt követeli, hagyja abba a fenyegetésekkel, hamis vádakkal tűzdelt panaszáradatot. Később tudom meg, Gyurgyik hetek óta mással sem foglalkozik pletykálkodókkal körülvetten, mint az én betegséggemmel. Mintha a leleteimet is ismerné, olyan jól értesült. Ennek fényében egészen világosan áll előttem, miért épp erre az alkalomra időzítette kirohanását. Mint potenciális gyilkosomra, úgy tekintek rá nagyon sokáig. Egészen addig, amíg egy

színházi előadáson nem kényszerül a közelemben leülni. Hát próbáljuk ki, van-e gondolatátvitel. Képes vagyok-e hatni rá? Módosítani lelkét torzító beállítódásán. Lelke pedig csak van, ha maga nem is hisz benne.

Nem sokáig nyalogathatom sebeimet, amelyeket Gyurgyik ejtett rajtam. Készülnöm kell az újabb kemoterápiás kezelés felvételére. Még mielőtt operációra bekerültem volna a sebészetre, szentül meg voltam róla győződve, hogy minden további agresszív beavatkozást vissza fogok utasítani. Csak legyen kívül rajtam a pimasz burjánzó sejtthalmaz. Nem akarom újra elveszíteni növekedésnek indult kis hajamat. Irtózom az onkológián terjengő szagoktól. Attól, hogy újra átszűrődjön egész testemen, majd belé ivódjon minden porcikámba a gyógyítás ürügyén belém vezetett vegyi anyagok keveréke. Nincs ép véna a karomon. Megvastagodtak, begyulladtak, fájnak. Hogy elutasítsak mindent, erre serkenthetne a szomszéd városban felkeresett orvos-természetgyógyász szakvéleménye is. Helyette szedegethetném az általa felírt immunerősítő készítményeket is, legalább havi százezer forint vagy még ennél is nagyobb költséget vállalva. A bioenergetikus már régóta próbál – szelíden ugyan – abba az irányba terelni, hogy önerőből kíséreljek meg kiemelkedni ebből a mélységből, amelybe belesüllyedtem. Egyikük sem lép fel a kizárólagosság igényével. Csak megvillantanak előttem ilyen példákat. Magam ugyan még nem találkoztam személyesen senkivel, aki így gyógyult volna meg, de nem látok élő példát arra sem, hogy a gyötrelmes kemoterápia és a hozzá társuló kezelések után valaki hosszú éveket itt élne és virulna közöttünk. Közvetlen ismerőseim, akiket hagyományos orvoslással kezeltek, már nem élnek. Daganatuk kiújult, szétszóródott a testükben. Barátaim beszélnek viszont egy-egy ezzel ellenkező esetről. Így közvetett módon értesülök egy orvosnő sorsáról, aki öt éve tünetmentes. Csilla beszél barátnőjéről, aki szintén túlélő. Borbála is emleget egy idős hölgyet, aki több mint tíz éve esett át hasonló beavatkozásokon, mint magam is. Az ismételt bevonulásom előtti utolsó héten azon rágódom tehát, mitévő legyek. Önkéntelen szinte a mozdulat, amellyel mégiscsak felveszem a telefonkagylót, hogy beszéljek végre a kezelőorvosommal. A hangjában szerencsére nem érzek megbántottságot. Pedig lehetne megbántott, hiszen arra is gondolhatna, hogy kételkedem benne. Pedig nem kétely ez. A betegséggel, betegség-tudatommal vívott saját harcom különböző stációinak olykor szélsőséges megnyilatkozása. Hol megadóan tűrök mindent, hol fellázadok. S ilyen beteggel bizonyára nem először találkozok. Talán a páciensek nagy

többsége hasonló hullámzásokban éli gyógyulásig vagy a végzet betetőződéséig tartó időszakait. Emlékszem Berta elsuttogott panaszaire, amelyeket olyankor ismételtgetett, amikor látogatásaim egybeestek vergődések és fölélénkülések, magabizások váltakozásaiból álló napjainak mélypontjaival.

Orvosomnak egyszer én is egészen nyíltan értésére adtam, hogy nem akarom elfogadni a gyógyítás bizonyos módozatait, noha eleinte biztosítottam afelől, hogy mindenben rá hagyatkozom, döntéseire, javaslataira bízom magamat, hiszen ő a szakember, én pedig szinte semmilyen tudással nem rendelkezem a betegségről, gyógyításáról. A műtetre készülődés heteiben azonban egyre erősebbé vált bennem a szándék, hogy kifejezzem, a testem azért az enyém. Az enyém, ha a tőle idegen burjánzó sejtek el is akarják ragadni tőlem azt a képességet, hogy uralkodjam a saját belső folyamataim felett. Kézze-lábbal kapálózom az ellen, hogy mások döntsenek a személyemről. Meglehet, a végén mindent elfogadok, amit tenni akarnak velem, de most fenntartom magamnak azt a jogot, hogy rendelkezem magammal. Úgy akarok viselkedni, mint aki képes erre az önrendelkezésre. Mintha tényleg volna lehetőség az önrendelkezésnek. Pedig testemnek, személyemnek sorsa nem itt dől el. Nem ott, ahol én élem vívódásaimat, mit engedjek meg, mit nem. De nem is ott, ahol a velem bajlódók a vérképemet vizsgálgatják. Méricskélik a beadható gyógyszeradagokat. A nagy döntések másutt születnek.

Mindenesetre egy megmagyarázhatatlan belső erő arra visz rá, hogy újra kapcsolatba lépjek azzal a doktossal, aki nagy bajomban az első igazi segítséget jelentette nekem. Már megismerem ekkorra a szövettani vizsgálat eredményét is. Apósom orvosi szótárával fejtem meg az általam nem ismert kifejezések értelmét, s egyéb orvosi szakkönyveket kérek segítségül, hogy értelmezem a leletet. Sajnos reményeim csak részben igazolja. Mind a tizenkét kioperált nyirokmirigy tiszta volt ugyan, rákos elváltozást nem találtak egyikben sem, de a kimetszett daganat valóban rosszindulatúnak bizonyult.

– Össze fogja szorítani a fogát, Angelika – mondja N. doktor úr –, és végigcsinálja. Már tudja, miből áll a kemoterápiás kezelés. Nem éri semmi váratlanul. Készüljön fel, és szóljon, amikor jönni tud.

Nem lehet ellentmondani. Sem a mondatoknak, sem annak, aki mondta őket. Az meg különösen lefegyverző, hogy szinte magam határozhatom meg az újabb kúra kezdetét. Nincs erőm harcolni, tiltakozni az orvosi elképzelések ellen. S arra gondolok, ha – ne adja Isten – mégis kiújulna a betegségem, verhetném a fejem a falba, hogy nem tettem meg mindent ennek elkerülésére.

Nincs semmilyen bizonyítékom arra, hogy nem a hagyományos orvoslás híveinek van igazuk, mint ahogyan az ellenkezőjére sincs.

Munkahelyi elfoglaltságaimat úgy ütemezem, amennyire lehetséges, hogy a közszereplésekkel járókra ne közvetlenül a kezelés után, hanem még előtte kerüljön sor. Három dolgot szeretnék kiküszöbölni. Az iszonyatos fejfájást, a hányingert és másfél centis kis hajam elvesztését. Ennek a kicsi frizurának a veszélyeztetettsége most jobban fáj, mint fél évvel ezelőtt a hosszú hullását végigszemlélni. Elmegyek G. V.-hez is, mielőtt bekerülnék a kórházba, megerősítést remélve. G. V. csöppet sincs megbotráncozva azon, hogy tanácsával ellentétben vállalom az újabb kemoterapiás gyötretéseket. Nem minősíti a döntésem, tudomásul veszi csupán. Biztosít afelől, hogy most már sokkal könnyebb lesz, mint ez ideig. Nem fogom elveszíteni a hajamat, azt mondja. Egy hónapig valóban nem történik velem semmi. Túléli a hatodik kezelést is. Különös módon most a negyedik hét után kezd hullani. És nem az egész. Néhány helyen foltokban megmarad. Bele kell tehát ebbe is törődnöm.

S mi mindent elfogad az ember, ha csapás csapás után éri? Mi mindent tudomásul vesz? Mi mindent vállal, bízva, hogy meghosszabbítható az élet, amit olykor bajok híján is elviselhetetlennek tartott régen – meggondolatlanul. Meg fölöslegesnek. Meg idegennek. Meg nyomorítónak. Fogalma sem volt pedig akkor még, milyen valóban fölöslegesnek, idegennek lenni. Mi is az igazi nyomorúság! Mi mindent kell még elszenvedni az életért? Az életben maradásért. Meddig lehet fokozni még a gyötrelmeket? A testit, a lelkít. S úgy tenni közben, hogy semmi az. Semmi ahhoz képest, ami a *nem lenni*-vel azonos. Meddig lehet ki nem mondani, nem is gondolni arra, hogy elég volt, elég a kínoztatásból? Hogy legyen vége már, hogy ne tovább! Mikor érzünk arra rá, hogy a *nem lenni* iszonyata is könnyebb volna, mint a *lenni* fájdalma. Mikor jön el? Mikor jutunk el ideig? Eljutunk-e? Ó, igen, játszottam én is (s most már tudom, hogy csak annyi volt, játék vagy inkább őszintétlen handabandázás, felelőtlen fenyegetőzés), hányszor jelentve ki, hogy meghalni volna jó, inkább, mint kibírni a nem nekem való életet. A szégyent. Gyalázatot. A tétlenségre ítéltséget. A céltalanságot. A hitetlenséget. Később is, amikor már jobb és konszolidált életem volt, hányszor mondtam, hogy ezt az életet így tovább nem lehet élni. Nem lehet ebben az országban megmaradni. Nincs értelme – mindig csak szemben menetelni a világgal. Leszakadva azokról a folyamatokról, amelyeknek zöld utat enged a nagypolitika. A magamfajtanak csak leszakadni volt módja, mert amaz a másik út az ellentétes oldalra

vitt volna, amely iránt nem vágyakoztunk, vagy egyenesen taszított, izlésünktől, családi hagyományainktól volt idegen. Így hát hol visszahúzódva, csendben várakoztunk, mint a bebábozódott állatkák, hol megindulva, kinyílván, felegyenesedve dolgozni kezdtünk, a szorítások oldódása idején. Mennyi is jutott a cselekvés eufóriájából? Néhány hónap? Egy év? Kettő? Hol van már az a decemberi késő éjszaka, mikor együtt csomagoltuk ismerősök-ismeretlenek az adományokat, ajándékokat, pakoltuk a segélyszállítmányokat? Akkor még forradalomnak hittük, amelyről azóta kiderült, nem az volt. És hol vannak ezek az akkor frissen társult társak? Hol? Kiből mi lett? Mi nem lett? Az a képzetünk támadt, hogy győztünk. Azt hittük egy pár órácskára. Ám alighogy felocsúdtunk, kezdődött a mocskolódások évadja, amely azóta is tart.

És milyen irdatlan hosszú volt az út addig, amíg ki-mondhattam, itt vagyok otthon. Itthon! Végre azonos vagyok azzal, aki vagyok. Másnap már arra eszmélhettem, hogy nem értem a körülöttem élőket. Nem beszéltem a gyermekeim nyelvét, s a gyermekeim sem az enyémet. Nem szép a szép! Nem pocsek a pocsek. Mint torzszülöttek, ropják körülöttem idétlen táncukat, akikkel egy bolyban éltem. S mint torzszülöltre, a teremtés tévedésére néznek rám, ha mozdulni merészelek a magam módján. Már-már nincs semmi abból, amiért mi élünk. Amiért hallgattunk a hallgatás évtizedeiben. És várakoztunk. Minden-minden megváltozott. A világ sarkaiból fordult ki, anélkül hogy ezt a mindenséget átjáró átalakulást látványos felfordulás előzte volna meg. Mindez észrevétlen történt. Ennek ellenére sem lett volna szabad azt mondanom, hogy itt már nincs miért élni. Pedig megtettem, naponta százszor, ezerszer.

És most, mikor itt fetrengök valódi testi kínjaimban, nem jut eszembe egyetlen pillanatra sem, hogy be kellene fejeznem a földi pályámat. Hogy jobb volna most már megsürgetni a befejeződést, ha már így alakult. Az észveszejtő és a tűrőképességemet végsőikig próbára tevő rosszullétek alatt is csak egyetlen gondolat úz-hajt és tart meg egyben: fel kell innen tápáskodnom. Meg kell mutatnom, hogy meg lehet gyógyulni. Nem szabad veszítenem. Nem szabad alul maradnom. És tudom is, valahol ott van ez a tudás bennem, mélyre temetetten, de ott van, és üzen. Beszél hozzám valaki a tudattalanból merülve fel, és azt mondja, azt ismételteti folyton, hogy ez még nem az, amivel be lehet végezni. Ezt ki kell csak bírni. Innen még lesz a jónak folytatása. Még vissza lehet szerezni – ha mindent nem is. Majdnem mindent!

– folytatjuk –